

Justitieutskottets betänkande 2022/23:JuU8

Skärpta straff för brott i kriminella nätverk

Sammanfattning

Utskottet ställer sig bakom regeringens förslag till ändringar i bl.a. rättegångsbalken, brottsbalken och narkotikastrafflagen. Lagändringarna syftar till att markera allvaret i brott som begås i kriminella nätverk och vid kriminella uppgörelser, och för att ge rättsväsendet utvidgade möjligheter att bekämpa sådan kriminalitet. Lagändringarna handlar bl.a. om följande:

- Straffen för grovt olaga tvång, olaga hot, grovt olaga hot, rån, utpressning och grov utpressning skärps.
- En ny typ av straffskärpningsbestämmelse som tar sikte på våldsamma uppgörelser bland kriminella införs.
- En ny straffbestämmelse införs som gör det straffbart att involvera personer som är under 18 år i brott eller brottslig verksamhet.
- Straffet skärps för narkotikabrott som tar sikte på försäljning, och beställning av narkotika för eget bruk kriminaliseras såsom försöksbrott.
- En presumtion för häktning ska gälla vid misstanke om brott med ett minimistraff om fängelse i ett år och sex månader eller mer.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2023.

Utskottet föreslår även att riksdagen avslår motionsyrkandena.

I betänkandet finns tre reservationer (V, MP) och två särskilda yttranden (S, C).

Behandlade förslag

Proposition 2022/23:53 Skärpta straff för brott i kriminella nätverk.

Fem yrkanden i en följdmotion.

Tio yrkanden i motioner från allmänna motionstiden 2022/23.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	5
Utskottets överväganden	6
Skärpta straff för brott i kriminella nätverk	6
Reservationer	25
1. Regeringens lagförslag, punkt 1 (V)	25
2. Regeringens lagförslag, punkt 1 (MP)	26
3. Framtida utformning av skärpta straff för brott i kriminella nätverk, punkt 2 (V)	28
Särskilda yttranden	30
1. Regeringens lagförslag, punkt 1 (S)	30
2. Regeringens lagförslag, punkt 1 (C)	30
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag	32
Propositionen	32
Följdmotionen	32
Motioner från allmänna motionstiden 2022/23	33
<i>Bilaga 2</i>	
Regeringens lagförslag	35
<i>Bilaga 3</i>	
Utskottets lagförslag	52

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Regeringens lagförslag

Riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i rättegångsbalken med den ändringen att 27 kap. 18 § ska ha den lydelse som utskottet föreslår i bilaga 3,
2. lag om ändring i brottsbalken,
3. lag om ändring i narkotikastrafflagen (1968:64),
4. lag om ändring i lagen (2000:1225) om straff för smuggling,
5. lag om ändring i lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott med den ändringen att 1 § ska ha den lydelse som utskottet föreslår i bilaga 3,
6. lag om ändring i lagen (2008:322) om Tullverkets och Kustbevakningens befogenheter att ingripa mot rattfylleribrott,
7. lag om ändring i terroristbrottslagen (2022:666).

Därmed bifaller riksdagen proposition 2022/23:53 punkterna 1–7 och avslår motion

2022/23:2333 av Gudrun Nordborg m.fl. (V) yrkande 1.

Reservation 1 (V)

Reservation 2 (MP)

2. Framtida utformning av skärpta straff för brott i kriminella nätverk

Riksdagen avslår motion

2022/23:2333 av Gudrun Nordborg m.fl. (V) yrkandena 2–5.

Reservation 3 (V)

3. Straffrättsliga åtgärder mot brott i kriminella nätverk

Riksdagen avslår motionerna

2022/23:408 av Erik Hellsborn (SD),

2022/23:781 av Noria Manouchi (M) yrkandena 1 och 2,

2022/23:863 av Ulrika Liljeberg m.fl. (C) yrkandena 4, 7 och 28,

2022/23:864 av Ulrika Liljeberg m.fl. (C) yrkande 14 och

2022/23:2139 av Ardalan Shekarabi m.fl. (S) yrkandena 17, 42 och 44.

Stockholm den 27 april 2023

På justitieutskottets vägnar

Richard Jomshof

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Richard Jomshof (SD), Ardalan Shekarabi (S), Louise Meijer (M), Adam Marttinen (SD), Petter Löberg (S), Mikael Damsgaard (M), Anna Wallentheim (S), Katja Nyberg (SD), Charlotte Nordström (M), Gudrun Nordborg (V), Torsten Elofsson (KD), Ulrika Liljeberg (C), Pontus Andersson (SD), Juno Blom (L), Sanna Backeskog (S), Lars Isacson (S) och Malte Roos (MP).

Redogörelse för ärendet

I betänkandet behandlar utskottet regeringens proposition 2022/23:53 Skärpta straff för brott i kriminella nätverk. I propositionen föreslår regeringen ändringar i bl.a. rättegångsbalken, brottsbalken och narkotikastrafflagen. Förslagen syftar till att markera allvaret i brott som begås i kriminella nätverk, och vid kriminella uppgörelser och för att ge rättsväsendet utvidgade möjligheter att bekämpa sådan kriminalitet.

Regeringens förslag till riksdagsbeslut finns i bilaga 1. Regeringens lagförslag finns i bilaga 2.

En motion har väckts med anledning av propositionen. I ärendet behandlas även tio yrkanden i motioner från allmänna motionstiden 2022/23. Förslagen i motionerna finns i bilaga 1.

Det kan nämnas att riksdagen har tillkännagett för regeringen att straffen bör skärpas avsevärt för brott som är kopplade till kriminella uppgörelser (bet. 2018/19:JuU11 punkt 48, rskr. 2018/19:181), att regeringen ska återkomma till riksdagen med ett förslag om avsevärt skärpta straff för brott som är kopplade till kriminella uppgörelser (bet. 2020/21:JuU24 punkt 32, rskr. 2020/21:344) och att straffen för grov organiserad brottslighet bör skärpas (bet. 2021/22:JuU23 punkt 34, rskr. 2021/22:245).

Riksdagen har även tillkännagett för regeringen att skärpa straffen för den som överlåter narkotika till andra (bet. 2018/19:JuU11 punkt 52, rskr. 2018/19:181), att regeringen skyndsamt ska återkomma till riksdagen med ett lagförslag om skärpt straff för överlåtelse av narkotika (bet. 2020/21:JuU24 punkt 38, rskr. 2020/21:344) och skärpta straff för försäljning av narkotika (bet. 2021/22:JuU23 punkt 40, rskr. 2021/22:245).

Vidare har riksdagen tillkännagett för regeringen att skärpa straffen för den som rekryterar barn och unga in i kriminalitet (bet. 2020/21:JuU24 punkt 33, rskr. 2020/21:344).

Slutligen har riksdagen tillkännagett för regeringen om åtgärder mot ungdomsrån (bet. 2021/22:JuU27 punkt 9, rskr. 2021/22:273).

Vidare noteras att ändringar i 27 kap. 18 § rättegångsbalken och i 1 § lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott även har föreslagits i proposition 2022/23:73 En särskild straffbestämmelse för deltagande i en terroristorganisation. Dessa lagändringar föreslås träda i kraft den 1 juni 2023. Propositionen bereds av Justitiekommittén (se bet. 2022/23:JuU20). Med anledning av detta har utskottet tagit fram lagförslag rörande dessa bestämmelser som utgår från den lydelse som anges i prop. 2022/23:73 (se bilaga 3).

Utskottets överväganden

Skärpta straff för brott i kriminella nätverk

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen antar regeringens förslag till lagändringar. Förslagen syftar till att markera allvaret i brott som begås i kriminella nätverk och vid kriminella uppgörelser, och för att ge rättsväsendet utvidgade möjligheter att bekämpa sådan kriminalitet. Därmed avslår riksdagen ett motionsyrkande om att propositionen ska avslås.

Riksdagen avslår vidare motionsyrkanden om bl.a. att regeringen ska återkomma till riksdagen med tydliggöranden i vissa bestämmelser i brottsbalken som ändras och med ett förslag i syfte att utvidga straffbestämmelsen om människoexploatering.

Jämför reservation 1 (V), 2 (MP) och 3 (V) samt särskilt yttrande 1 (S) och 2 (C).

Propositionen

Inledning

Regeringen anger att kampen mot gängen, våldet och brotten måste stärkas och tryggheten återupprättas. De senaste åren har kriminella nätverk vunnit ny mark och det dödliga skjutvapenvåldet har ökat kraftigt. Mycket måste göras här och nu men också på lång sikt.

Regeringen anger vidare att förslagen i propositionen bygger på en överenskommelse mellan Moderaterna, Kristdemokraterna, Liberalerna och Sverigedemokraterna, Tidöavtalet, och utgör ett första steg i genomförandet av den större omläggning av kriminalpolitiken som samarbetspartierna anser är nödvändig för att stoppa den allvarliga utvecklingen. Utgångspunkten för regeringens fortsatta arbete på detta område är Tidöavtalet.

Skärpta straff för vissa brott som är vanliga i kriminella nätverk

Det finns behov av en strängare straffrättslig lagstiftning mot brott som begås i kriminella nätverk

Regeringen bedömer att det finns behov av en strängare straffrättslig lagstiftning mot brott som begås i kriminella nätverk och vid kriminella uppgörelser. En sådan skärpning bör enligt regeringen i huvudsak röra vissa allvarligare brott som innefattar våld eller hot, och viss närliggande brottslighet, och bör ske genom skärpta straffskalor, nya kvalifikationsgrunder och särskilda straffskärpningsgrunder.

De brottstyper som bör omfattas av straffskärpningar är enligt regeringen de grova brottstyperna av tvång, hot och utpressning och brott som redan i normalgradsfall är allvarliga, t.ex. rån. Vidare bör, mot bakgrund av det stora antalet sprängningar, även brottstypen allmänfarlig ödeläggelse omfattas.

Grovt olaga tvång

Regeringens förslag

Regeringen föreslår att minimistrafvet för grovt olaga tvång höjs från fängelse i nio månader till fängelse i ett år.

Nuvarande reglering

Olaga tvång regleras i 4 kap. 4 § första stycket brottsbalken. Enligt regleringen döms för brottet den som, genom misshandel eller annars med våld eller genom hot om brottslig gärning, tvingar någon att göra, tåla eller underlåta något. Tvånget kan också utövas genom hot att åtala eller ange annan för brott eller genom hot att lämna ett menligt meddelande om någon annan. I de sistnämnda fallen förutsätts dock för straffansvar att tvånget är otillbörligt. Straffet för olaga tvång är enligt nuvarande reglering böter eller fängelse i högst två år. Om brottet är grovt döms enligt andra stycket i samma paragraf för grovt olaga tvång till, enligt nuvarande reglering, fängelse i lägst nio månader och högst sex år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningen har innefattat våld av allvarligt slag, har innefattat hot som påtagligt har förstärkts med hjälp av vapen, sprängämne eller vapenattrapp eller genom anspelning på ett våldskapital eller som annars har varit av allvarligt slag, eller annars har varit av särskilt hänsynslös eller farlig art.

Minimistrafvet för grovt olaga tvång bör höjas

Regeringen konstaterar att bl.a. vålds- och hotbrottslighet och det våldskapital som därigenom skapas är kännetecknande för kriminella nätverk. Våldskapitalet kan i sin tur användas som påtryckningsmedel vid ny brottslighet. Kriminella nätverk utövar inte bara utpressning, utan bedriver även illegal indrivning förenad med våld och hot som avser verkliga skuldförhållanden. Därmed är inte minst sådana fall av olaga tvång som skulle ha klassificerats som utpressning om gärningen hade lett till en förmögenhetsöverföring av relevans i sammanhanget. Ofta kan det framstå som en tillfällighet om gärningen i slutändan är att betrakta som olaga tvång eller utpressning. Grova fall av olaga tvång kan alltså ofta hänföras till den gängkriminella miljön.

Olaga tvång under sådana former som utgör grovt brott kan orsaka stort lidande för brottsoffret. De omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om ett olaga tvång är grovt är dessutom sådana som bör vara vanligt förekommande i samband med nätverksbrottslighet. Det gäller inte minst att brottet innefattat hot som påtagligt har förstärkts med hjälp av vapen, sprängämne eller vapenattrapp eller genom anspelning på ett våldskapital. Regeringen anser att minimistrafvet för grov utpressning bör höjas till fängelse

i ett år. Det talar för att samma synsätt bör anläggas för grovt olaga tvång, eftersom brottstypen ingår som ett led i sådan brottslighet.

Olaga hot och grovt olaga hot

Regeringens förslag

Regeringen föreslår att maximistraffet för olaga hot höjs från fängelse i ett år till fängelse i två år. Minimistraffet för grovt olaga hot höjs från fängelse i nio månader till fängelse i ett år.

Nuvarande reglering

Enligt 4 kap. 5 § första stycket brottsbalken döms den som hotar någon annan med brottslig gärning på ett sätt som är ägnat att hos den hotade framkalla allvarlig rädsla för egen eller annans säkerhet till person, egendom, frihet eller frid för olaga hot. Straffet är böter eller fängelse i högst ett år. Grovt olaga hot regleras i andra stycket i samma paragraf. Straffet för grovt olaga hot är fängelse i lägst nio månader och högst fyra år. Vid bedömning av om ett olaga hot är grovt ska det särskilt beaktas om hotet har förstärkts med hjälp av vapen, sprängämne eller vapenattrapp eller genom anspelning på ett våldskapital eller annars varit av allvarligt slag eller om gärningen annars har varit av särskilt hänsynslös eller farlig art.

Minimistraffet för grovt olaga hot bör höjas

Enligt regeringen ligger minimistraffet för grovt olaga hot relativt lågt för att vara ett grovt brott av integritetskränkande slag som också är frekvent förekommande inom kriminella grupper. Till detta kommer att brottets kvalifikationsgrunder till stor del är inriktade på sådana försvarande omständigheter som kan förknippas med brottslighet i kriminella nätverk. Det gäller i synnerhet förhållandet att brottet innefattat hot som påtagligt har förstärkts med hjälp av vapen, sprängämne eller vapenattrapp eller genom anspelning på ett våldskapital. Precis som för grovt olaga tvång har dessa kvalifikationsgrunder införts mot bakgrund av förekomsten av kriminella grupper som använder sig av bl.a. skjutvapen och av ett våldskapital. Regeringen anser därför att en skärpning av straffskalan framstår som motiverad för att fullt ut motsvara allvaret hos sådan brottslighet när den begås inom kriminella nätverk. Med hänsyn till den skärpta syn på integritetskränkande brott som utvecklats under senare år och med beaktande av relationen till andra i propositionen föreslagna minimistraff, framstår åtgärden heller inte som oproportionerlig i de fall brott utan någon anknytning till kriminella nätverk träffas. I linje med förslaget om grovt olaga tvång bedömer regeringen att det finns tillräckliga skäl att höja minimistraffet för grovt olaga hot från nio månader till ett års fängelse. Den föreslagna höjningen av minimistraffet för grovt olaga hot leder till att straffskalans nedre gräns även fortsättningsvis kommer att vara identisk med den som gäller för grovt olaga tvång, samtidigt som förhållandet till straffskalorna för grov utpressning och

rån blir rimligt. Det bibehålls även en skillnad i förhållande till grov miss-handel, om än i något mindre mån än tidigare.

Maximistrafvet för olaga hot bör höjas

Förslaget om en höjning av minimistrafvet för grovt olaga hot medför att även maximistrafvet för brott av normalgraden behöver höjas, för att på så sätt upprätthålla en önskvärd överlappning av straffskalorna (jfr prop. 2015/16:111 s. 31 och 32 och prop. 2021/22:186 s. 45). Det nya maximistrafvet för olaga hot bör lämpligen bestämmas till två års fängelse.

Rån

Regeringens förslag

Regeringen föreslår att straffansvaret för rån utvidgas till att även gälla den som olovligen tar eller tvingar till sig ett betalningsverktyg med användande av s.k. råntvång samt den som sedan han eller hon tagit ett betalningsverktyg och anträffats på bar gärning sätter sig till motvärn på motsvarande sätt mot den som vill återta det tillgripna. För ansvar förutsätts att gärningsmannen har avsikt att använda betalningsverktyget för att bereda sig själv eller någon annan vinning. Vidare höjs minimistrafvet för rån från fängelse i ett år till fängelse i ett år och sex månader.

Nuvarande reglering

För rån döms enligt 8 kap. 5 § första stycket brottsbalken den som ”stjäl medelst våld å person eller genom hot som innebär eller för den hotade framstår som trängande fara” (stöldfallet) eller – sedan gärningspersonen begått stöld och anträffats på bar gärning – med sådant våld eller hot sätter sig till motvärn mot den som vill återta det tillgripna (motvärnsfallet). Detsamma gäller om någon med sådant våld eller hot tvingar någon annan till handling eller underlåtenhet som innebär vinning för gärningspersonen och skada för den tvingade eller någon i vars ställe denne är (utpressningsfallet). Med våld jämställs att försätta någon i vanmakt eller annat sådant tillstånd. Straffet för rån är fängelse i lägst ett och högst sex år.

Om förfarandet med hänsyn till våldet, hotet eller omständigheterna i övrigt är av mindre allvarlig art ska, enligt andra stycket i samma paragraf, inte dömas för rån. I stället ska det dömas för annat eller andra brott som gärningen innefattar.

Grovt rån regleras i 8 kap. 6 § brottsbalken. Vid bedömning av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om våldet har varit livsfarligt, om gärningspersonen har tillfogat svår kroppsskada eller allvarlig sjukdom eller annars har visat synnerlig råhet eller på ett hänsynslöst sätt har utnyttjat den rånades skyddslösa eller utsatta ställning eller om gärningen har varit av särskilt farlig art. Efter en höjning av minimistrafvet för grovt rån 2017 sträcker sig straffskalan från fängelse i lägst fem till högst tio år.

Rån av betalningsverktyg bör omfattas av straffbestämmelsen

Regeringen konstaterar att människor i dag i mindre utsträckning bär kontanter med sig och allt fler butiker är kontantlösa i den meningen att man inte längre accepterar sedlar och mynt som betalningsmedel. Detta har medfört förändringar av rånbrotten, som i ökad utsträckning kommit att inriktas på att komma över andra betalningsmedel än kontanter. Rånbestämmelsen omfattar dock enligt gällande rätt inte alltid dessa situationer. Bankkort och andra s.k. betalningsverktyg anses formellt sakna förmögenhetsvärde och kan därför i strikt mening inte omfattas av stöldfallet av rån. Det förutsätts nämligen att en stöld begås med den innebörd som avses i bestämmelserna om stöldbrott i 8 kap. brottsbalken, vilket inte är fallet när gärningen inte innebär någon skada i förmögenhetshänseende. Utpressningsfallet omfattar i och för sig situationen att någon med råntvång tvingas till sådan handling eller underlåtenhet avseende ett betalningsverktyg som medför vinning för gärningspersonen och skada för den tvingade eller någon i vars ställe denne är. Det är dock endast när förmögenhetsöverföringen sker under själva händelseförloppet – som exempelvis när någon på platsen tvingas ta ut eller föra över pengar till gärningspersonen – som det anses vara fråga om ett rån (jfr NJA 1997 s. 507).

Enligt regeringens mening framstår det som otillfredsställande att den som tvingar till sig en mindre summa kontanter eller ett klädesplagg kan dömas för rån, medan den som tillgriper ett kreditkort och dessutom tilltvingar sig koden till detta (men inte använder det under själva rånssituationen) får lagföras för annan mindre allvarlig brottslighet såsom grovt egenmäktigt förfarande. Regeringen anser därför att det finns goda skäl att uttryckligen inkludera även andra situationer i rånbestämmelsens tillämpningsområde. Således bör det följa av straffbestämmelsen att den som genom råntvång t.ex. tar ett fysiskt betalningsverktyg utan formellt förmögenhetsvärde eller tvingar till sig ett icke-fysiskt sådant ska kunna dömas för rån.

Minimistraflet för rån bör höjas

Regeringen anför att det finns skäl att höja minimistraflet för rån. Minimistraflet för rån har varit oförändrat i närmare 60 år. Brottsutvecklingen, brotts- typens karaktär och roll som ett strategiskt brott och de tillvägagångssätt vid personrån som utredningen visar på, sett tillsammans med den skärpta synen på närliggande brottslighet, talar för en sådan höjning. Minimistraflet bör lämpligen höjas till fängelse i ett år och sex månader. En sådan ändring påverkar i huvudsak inte förhållandet till grov utpressning, som alltjämt kommer att ha ett högre straffminimum i enlighet med regeringens förslag i denna proposition.

Utpressning och grov utpressning*Regeringens förslag*

Regeringen föreslår att maximistraflet för utpressning höjs från fängelse i två år till fängelse i tre år. Straffskalan för grov utpressning ändras från fängelse i

lägst ett år och sex månader och högst sex år till fängelse i lägst två och högst åtta år.

Nuvarande reglering

För utpressning döms enligt 9 kap. 4 § första stycket brottsbalken den som genom olaga tvång förmår någon annan till handling eller underlåtenhet som innebär vinning för gärningspersonen och skada för den tvingade eller någon i vars ställe denne är, om inte brottet är att anse som rån eller grovt rån. Tvånget kan bestå i bl.a. misshandel eller annat våld eller hot om brottslig gärning. Straffet för utpressning är fängelse i högst två år. Om brottet är ringa, döms för ringa utpressning till böter eller fängelse i högst sex månader.

Grov utpressning regleras i andra stycket i samma paragraf. Vid bedömningen av om ett utpressningsbrott är grovt ska det särskilt beaktas om gärningen har innefattat våld av allvarligt slag eller har innefattat hot som påtagligt har förstärkts med hjälp av vapen, sprängämne eller vapenattrapp eller genom anspelning på ett våldskapital eller som annars har varit av allvarligt slag, eller om gärningen annars har varit av särskilt hänsynslös eller farlig art. Straffet för grov utpressning är fängelse i lägst ett år och sex månader och högst sex år.

Minimi- och maximistraffet för grov utpressning bör höjas

Regeringen konstaterar att utpressningsbrott är vanligt förekommande, både internt och i förhållande till utomstående, i sådana kriminella nätverk som förknippas med våld. Brottsstypen har utvecklats till en viktig inkomstkälla för många kriminella grupper och nätverk samt ersatt annan grov brottslighet som tidigare var vanligare, t.ex. grova rån. Enligt studier av dödligt våld i den kriminella miljön har nästan var tredje gärningsperson varit misstänkt för utpressning och samma förhållande gäller för brottsoffer. Utpressningsbrottslighet är således central i fråga om brott i kriminella nätverk.

Regeringen anser mot denna bakgrund att minimistraffet för grov utpressning bör höjas för att fullt ut motsvara brottets allvar. En höjning av minimistraffet från fängelse i ett år och sex månader till fängelse i två år framstår som rimlig.

Regeringen anser vidare att det även finns starka skäl som talar för att straffskalan för grov utpressning bör sträcka sig till fängelse i åtta år, i stället för till sex år som för närvarande är fallet. Grova fall av utpressning kan pågå under lång tid, avse mycket höga summor och medföra synnerligen långtgående konsekvenser för den som utsätts. Ett ökat utrymme för adekvat straffmätning i de allvarligaste fall som kan förekomma, inte minst de med koppling till kriminella nätverk, är därför befogat.

Maximistraffet för utpressning bör höjas

Enligt regeringen kräver ändringen av minimistraffet för grov utpressning att straffskalan för utpressning av normalgraden justeras något. På så sätt upprätt-

hålls en önskvärd överlappning av straffskalorna. Maximistraflet för utpressning bör enligt regeringen därför lämpligen höjas från fängelse i två år till tre år.

Nya kvalifikationsgrunder för grov allmänfarlig ödeläggelse

Regeringens förslag

Regeringen föreslår att kvalifikationsgrunder införs som innebär att det vid bedömningen av om brottet allmänfarlig ödeläggelse är grovt särskilt ska beaktas om gärningen inneburit fara för flera människor eller för egendom av särskild betydelse, eller annars varit av särskilt farlig eller allvarlig art. Dessutom ges den grova svårhetsgraden av allmänfarlig ödeläggelse en egen brottsbeteckning, grov allmänfarlig ödeläggelse. Som en följd av att brottet ges en egen brottsbeteckning ändras bestämmelsen så att även de osjälvständiga brottsformerna försök, förberedelse och stämpling till och underlåtenhet att avslöja eller förhindra sådant brott även fortsättningsvis ska vara straffbara. Den nya brottsbeteckningen förs även in i vissa bestämmelser i rättegångsbalken, lagen om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott och terroristbrottslagen.

Nuvarande reglering

För allmänfarlig ödeläggelse döms enligt 13 kap. 3 § första stycket brottsbalken den som åstadkommer explosion, översvämning, ras, skeppsbrott, flyg- eller tågolycka eller annan sådan ofärd och därigenom framkallar fara för annans liv eller hälsa eller för omfattande förstörelse av annans egendom. Straffet är fängelse i lägst två och högst åtta år.

Är brottet mindre allvarligt gäller enligt andra stycket i samma paragraf en straffskala på fängelse i lägst ett och högst tre år. Om brottet är grovt kan det enligt tredje stycket dömas till fängelse på viss tid, lägst sex och högst arton år, eller på livstid. I dagsläget saknar den allvarliga formen av allmänfarlig ödeläggelse kvalifikationsgrunder.

Det finns skäl att införa kvalifikationsgrunder

Regeringen anger att brott inom ramen för kriminella nätverk inte sällan begås under omständigheter som är försvårande. Att synliggöra gärningar med sådana inslag kan ha ett värde, bl.a. som ett sätt att åstadkomma ett skarpare ingripande mot brottsligheten i fråga. Ett sätt att säkerställa att försvårande omständigheter får ett tydligt genomslag i rättstillämpningen är att i lagtexten ange vad som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om ett brott är grovt.

En särskild brottsbeteckning för det grova brottet

Regeringen konstaterar att särskilda brottsbeteckningar på senare år har införts för flera straffbestämmelser i brottsbalken, däribland grovt olaga tvång (4 kap. 4 § andra stycket), grovt olaga hot (4 kap. 5 § andra stycket), grovt egenmäktigt förfarande (8 kap. 8 § andra stycket) och grov utpressning (9 kap. 4 § andra stycket). Särskilda brottsbeteckningar för grovt brott gör det tydligt när en gärning hör till brottets grova svårhetsgrad och vilken straffskala som därmed

är tillämplig. Mot denna bakgrund bör enligt regeringen en särskild brottsbeteckning införas även för den grova svårhetsgraden av allmänfarlig ödeläggelse. Brottet bör betecknas grov allmänfarlig ödeläggelse.

Regeringen anför att den omständigheten att den grova svårhetsgraden av allmänfarlig ödeläggelse ges en egen brottsbeteckning innebär att en följdändring i bestämmelsen om ansvar för osjälvständiga brottsformer behöver göras så att försök, förberedelse och stämpling till samt underlåtenhet att avslöja eller förhindra sådant brott även fortsättningsvis ska vara straffbart. Den nya brottsbeteckningen innebär också enligt regeringen att följdändringar behöver göras i vissa bestämmelser i rättegångsbalken, lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott och terroristbrottslagen (2022:666).

Nya straffskärpningsgrunder för att betona brottslighetens allvar

Nuvarande reglering

Vid sidan av de enskilda straffbestämmelserna finns i 29 kap. brottsbalken generella regler om straffmätning. I 2 § finns en uppräkningslista av vissa försvårande omständigheter som, vid sidan av vad som gäller för varje särskild brottstyp, särskilt ska beaktas vid bedömningen av straffvärdet (straffskärpningsgrunder). Flera av straffskärpningsgrunderna kan aktualiseras vid brott i kriminella nätverk. Det gäller bl.a. punkt 2, enligt vilken det som försvårande omständigheter vid bedömningen av straffvärdet särskilt ska beaktas om den tilltalade visat stor hänsynslöshet, och punkt 3, som tar sikte på situationen när den tilltalade utnyttjat någon annans skyddslösa ställning eller svårigheter att värja sig. Av betydelse är också punkt 6, enligt vilken det särskilt ska beaktas om brottet utgjort ett led i en brottslighet som utövats i organiserad form eller systematiskt eller om brottet föregåtts av särskild planering.

Det bör som en försvårande omständighet särskilt beaktas att ett numerärt överläge utnyttjas

Regeringens förslag

Regeringen föreslår att bestämmelsen om att det utgör en försvårande omständighet om den tilltalade utnyttjat någon annans skyddslösa ställning eller svårigheter att värja sig utvidgas så att det även ska beaktas särskilt om den tilltalade utnyttjat ett numerärt överläge.

Utformningen av straffskärpningsgrunden

Enligt 29 kap. 2 § 3 brottsbalken ska det som en försvårande omständighet beaktas om den tilltalade utnyttjat någon annans skyddslösa ställning eller svårigheter att värja sig. Punkten tar bl.a. sikte på brott som begåtts mot barn, funktionsnedsatta eller äldre.

Regeringen anger att brott i kriminella nätverk ofta begås i samverkan mellan flera personer. Ett sådant tillvägagångssätt ökar ett brottsoffers

utsatthet och kan påverka denne under lång tid, inte minst på grund av en grupps våldskapital. Även när gärningspersonerna inte har någon koppling till ett kriminellt nätverk förstärks brottets allvar av det förhållandet att flera medverkar, i alla fall om det är fråga om brott som innefattar våld eller hot. När flera personer begår ett sådant brott mot en annan person utnyttjar de ett överläge och gör det svårare för brottsoffret att värja sig. Detta innebär att brottsoffret ofta hamnar i ett särskilt utsatt läge jämfört med om gärningspersonen varit ensam. Att flera medverkande utnyttjar sitt numerära överläge för att angripa en enskild eller ett mindre antal personer innebär alltså i regel att de framkallar en utsatt situation hos brottsoffret, vilket enligt regeringen bör återspeglas vid straffvärdebedömningen. Någon uttrycklig reglering som betonar allvaret i att den tilltalade utnyttjat ett numerärt överläge finns inte i svensk rätt i dag. Regeringen anser därför att det bör tydliggöras att det vid bedömningen av straffvärdet särskilt ska beaktas om den tilltalade har utnyttjat att det på hans eller hennes sida funnits ett numerärt överläge gentemot brottsoffret eller brottsoffren. Detta bör ske genom att bestämmelsen om att det utgör en försvårande omständighet om den tilltalade utnyttjat någon annans skyddslösa ställning eller svårigheter att värja sig utvidgas så att den uttryckligen omfattar att den tilltalade har utnyttjat ett numerärt överläge. I sådana situationer bör straffvärdet för ett brott alltså vara högre än straffvärdet för motsvarande gärning utövad av en ensam person. Straffskärpningsgrunden kan aktualiseras vid exempelvis brott som mord, misshandel, människorov, olaga frihetsberövande, olaga tvång, olaga hot, rån eller utpressning som utövas av flera. Vidare bör straffskärpningsgrunden kunna aktualiseras också vid andra brott som avser en persons hälsa eller trygghet till person, samt i något fall vid brott som inte innehåller en användning av våld eller hot.

En ny typ av straffskärpningsbestämmelse som tar sikte på våldsamma uppgörelser bland kriminella

Regeringens förslag

Regeringen föreslår en ny typ av straffskärpningsbestämmelse som tar sikte på våldsamma uppgörelser bland kriminella. Som synnerligen försvårande omständigheter vid bedömningen av straffvärdet ska det, vid sidan av vad som gäller för varje särskild brottstyp, beaktas om brottet inneburit ett allvarligt angrepp på någons liv eller hälsa eller trygghet till person och

1. innefattat användning av skjutvapen eller sprängämne eller annat liknande ämne och begåtts på allmän plats eller på en annan plats där människor brukar samlas eller har samlats eller
2. haft bakgrund i eller varit ägnat att framkalla en konflikt mellan grupper av personer i vilken skjutvapen eller sprängämne eller annat liknande ämne används.

Om någon omständighet som avses i den aktuella straffskärpningsgrunden har beaktats vid straffvärdebedömningen, ska det för brottet dömas till fängelse på viss tid som överstiger det högsta straff som kan följa på brottet.

Det bör införas en ny straffskärpningsbestämmelse som tar sikte på våldsamma uppgörelser

Regeringen anger att mot bakgrund av allvaret i den brottslighet som kännetecknar våldsamma uppgörelser och de konsekvenser denna brottslighet har för såväl enskilda som samhället, framstår det som angeläget att överväga en skärpt reglering som är tydligt inriktad på just våldsamma konflikter. I bl.a. dansk rätt finns straffskärpningsbestämmelser som specifikt tar sikte på olika aspekter av skjutningar och andra våldsamma konflikter mellan grupper. Någon motsvarande reglering finns inte i svensk rätt, och de risker och konsekvenser sådana uppgörelser för med sig beaktas heller inte fullt ut genom det nuvarande regelverket.

Regeringen anser att det bör införas en ny straffskärpningsbestämmelse som tar sikte på våldsamma uppgörelser. Den potentiella skada och fara som finns på individ- och samhällsnivå måste beaktas. Det handlar om såväl de risker och den oro som våldsamheterna i sig ger upphov till som riskerna för fortsatta våldsspiraler. Dessa faktorer får inte fullt genomslag med det nuvarande regelverket.

Skjutningar och sprängningar på offentliga platser bör omfattas av straffskärpningsbestämmelsen

Regeringen anför att allvarlig våldsbrottslighet i form av skjutningar eller sprängningar är utmärkande för kriminella uppgörelser. Problemen med skjutningar och sprängningar är som mest påtagliga, bl.a. ur allmän trygghets-synpunkt och med beaktande av riskerna för tredje man, när det handlar om händelser på gator, torg och andra välbesökta platser. Sådana gärningar medför typiskt sett allvarliga risker för utomstående och bidrar även till allmän otrygghet i samhället.

Även att brottet haft bakgrund i eller är ägnat att framkalla en konflikt som innefattar skjutningar och sprängningar bör omfattas

Regeringen anför att skjutningar och sprängningar som förekommer i kriminella uppgörelser ofta är kopplade till andra fall av liknande vålds-utövning. Det uppstår därför långvariga och mycket våldsamma konflikter som inte sällan utspelar sig i den offentliga miljön. Även om det i normalfallet är fråga om ett angrepp med t.ex. skjutvapen, som besvaras med eller framkallar ett motsvarande angrepp, kan skjutningar och sprängningar även besvaras med våldshandlingar av ett annat slag och sådant våld kan i sin tur besvaras med skjutningar och sprängningar. Denna typ av våldsspiraler är ett samhällsproblem som skapar såväl otrygghet som risker, även för utomstående. Att ett angrepp har bakgrund i eller är ägnat att framkalla en konflikt där skjutvapen eller sprängämne används beaktas inte på något mer direkt sätt genom befintliga straffskärpningsgrunder. Mot bakgrund av allvaret i dessa upptrappade konflikter, de risker de medför och de konsekvenser det får för tryggheten i samhället finns det enligt regeringen skäl att låta en ny straffskärpningsbestämmelse omfatta även dessa omständigheter. Regeringen anser

att det är lämpligt att utforma bestämmelsen så att den avser brott som antingen utgör en reaktion eller ett svar på en tidigare skjutning eller sprängning, eller riskerar att framkalla just sådana våldshandlingar.

Straffskärpningsbestämmelsen bör avgränsas till allvarliga angrepp på någons liv, hälsa eller trygghet

För att avgränsa regleringen till sådana särskilt straffvärda gärningar som förknippas med uppgörelser i den kriminella miljön bör den föreslagna straffskärpningsgrunden enligt regeringen främst avse vissa brott som innefattar allvarligare hot eller våld. På så sätt lämnas mindre klandervärd brottslighet och som inte i samma utsträckning medför konsekvenser på samhälls nivå utanför tillämpningsområdet. Detta kan uttryckas så att brottet ska ha inneburit ett allvarligt angrepp på någons liv eller hälsa eller trygghet till person. Uttrycket förekommer redan i 29 kap. 1 § andra stycket brottsbalken och bör ha samma innebörd i detta sammanhang. Det innebär att sådana brott ska omfattas där gärningen har bestått i eller innefattat uppsåtlig allvarligare våldsanvändning, uppsåtligt allvarligare hot, eller med sådant våld eller hot jämställbart handlande, som är direkt riktat mot en annan person. Också medhjälp och anstiftan samt försök och andra osjälvständiga brottsformer avses.

Omständigheterna i den nya straffskärpningsbestämmelsen bör anses synnerligen försvårande

Regeringen anför att syftet med en ny reglering är att markera allvaret i våldsamma uppgörelser – gärningar som leder till både stora risker för utomstående och oro i samhället och som därtill riskerar att ge upphov till fortsatta våldsspiraler. Enligt regeringens bedömning bör skärpningen åstadkommas genom att en ny paragraf införs som föreskriver att de omständigheter som omfattas ska beaktas som synnerligen försvårande vid bedömningen av straffvärdet. Det innebär en tydlig markering om att straffskärpningen bör vara jämförelsevis betydande i de fall där den föreslagna bestämmelsen tillämpas.

Det bör vara möjligt att tillämpa en förhöjd straffskala när någon döms enligt den nya straffskärpningsbestämmelsen

Regeringen anför att syftet med den föreslagna straffskärpningsbestämmelsen är att åstadkomma en kraftig straffskärpning för att fullt ut markera allvaret på samhälls nivå av viss brottslighet som ofta begås inom ramen för kriminella nätverk. För att regleringen ska ge utrymme att fullt ut beakta allvaret hos sådana brott som omfattas av den särskilda straffskärpningsbestämmelsen, även i förhållande till sådana allvarliga brott som redan befinner sig i den övre delen av en straffskala, måste regleringen utformas så att det är möjligt att överskrida straffskalan för det brott som är aktuellt. Därmed betonas enligt regeringen den förhöjda straffskärpningseffekt som är avsedd i jämförelse med befintliga straffskärpningsgrunder. En sådan ordning får även anses motiverad för att markera den skada eller fara på samhälls nivå som sådana brott innebär vid sidan de konsekvenser som den innebär för det direkta brottsoffret.

Unga som involveras i kriminalitet

Den straffrättsliga regleringen mot involverande av unga i kriminalitet behöver förstärkas

Regeringen anför att unga i dag i större utsträckning än tidigare dras in och utnyttjas i verksamhet som bedrivs av kriminella nätverk. Vad som är särskilt oroväckande är att problematiken sträcker sig långt ned i åldrarna på ett sätt som inte synes ha förekommit tidigare. Den som väl inträder i den kriminella miljön riskerar att fara illa genom att pressas till fortsatt brottslighet och användas för riskfyllda uppdrag såsom att delta i gatuförsäljning av narkotika eller transportera vapen men även för att begå grova våldsbrott. Förhållandena riskerar att leda till en återväxt av kriminella och till en ny generation av unga som fostrats in i allvarlig brottslighet, vilket är skadligt på samhällsnivå. Det är även skadligt för enskilda, som inte sällan är andra ungdomar, genom att de drabbas av brott som begås av personer som på detta sätt dragits in i kriminalitet. Också för de unga som utför brotten uppstår negativa konsekvenser. Att tidigt involveras i kriminalitet kan medföra en rad ogynnsamma följder för inträdet till studier och arbetsliv, men också äventyrande av liv, hälsa och trygghet. Det ligger en stor hänsynslöshet i att äldre kriminella aktörer utnyttjar yngre för att begå brott. Härigenom kan de äldre kriminella ofta undvika risker för egen del samt få inkomster som bygger på att unga är delaktiga i brottslig verksamhet. Det är bl.a. mot denna bakgrund angeläget att markera samhällets avståndstagande och att minska risken för att unga börjar begå brott och involveras i en livsstil som präglas av brottslighet. Det finns mot denna bakgrund ett behov av en förstärkt straffrättslig reglering mot involverande av unga i kriminalitet.

En särskild straffbestämmelse om involvering av unga i brott eller brottslig verksamhet

Regeringens förslag

Regeringen föreslår att en ny straffbestämmelse införs. Den som för brott eller brottslig verksamhet anlitar, betalar, instruerar eller överlämnar egendom till någon som inte har fyllt arton år och därigenom, eller på annat liknande sätt, involverar honom eller henne i brottet eller den brottsliga verksamheten, ska dömas för involverande av en underårig i brottslighet till fängelse i högst fyra år. Detta ska gälla även om den som begår en sådan gärning inte haft uppsåt till men varit oaktsam beträffande omständigheten att den unge inte fyllt arton år. Om involverandet med hänsyn till den ringa skillnaden i ålder eller utveckling mellan den som har begått gärningen och den andra personen eller annars är uppenbart mindre allvarligt, ska inte dömas till ansvar.

Ett förstärkt straffrättsligt skydd bör åstadkommas genom en ny särskild straffbestämmelse

Regeringen konstaterar att det i dag saknas en straffrättslig reglering som primärt tar sikte på det allmänna intresset av att unga personer inte involveras

i kriminalitet. Det finns ett allmänt intresse av att motverka att unga personer involveras i brottslighet, oavsett tillvägagångssätt och omfattning.

Behovet att motverka att unga involveras i brottslighet kan enligt regeringen inte fullt ut tillgodoses genom bestämmelserna om medverkan eller andra osjälvständiga brottsformer som syftar till att skydda samma intresse som den straffbestämmelse de är knutna till. En ny reglering bör i linje med detta inte innehålla något krav på att förutsättningar för ansvar enligt bestämmelserna om medverkan eller andra osjälvständiga brottsformer är uppfyllda. Inte heller bör det krävas att den unge har utnyttjats, även om det får antas vara fallet i många situationer. Straffansvaret bör i stället träffa den som på olika sätt bidrar till att unga involveras i brottslighet och straffvärdet bestämmas utifrån detta handlande. En sådan inriktning framstår också som ändamålsenlig från effektivitetssynpunkt. Behovet av ett förstärkt straffrättsligt skydd bör därför enligt regeringen tillgodoses genom en ny särskild straffbestämmelse som skyddar samhällets intresse av att unga inte involveras i kriminalitet.

Åtgärderna bör innebära att den unge involveras i brott eller brottslig verksamhet

Regeringen anger att gärningspersonens handlande bör bestå i en åtgärd eller underlåtenhet som innebär att den unge involveras i kriminalitet. Det kan i vissa fall handla om att den unge involveras under förberedelserna för eller utförandet av ett specifikt brott. Tillämpningsområdet bör dock inte begränsas till fall där det går att visa ett samband i förhållande till en bestämd brottslig gärning, utan även fall där den unge genom agerandet involveras i brottslig verksamhet bör omfattas. Begreppet brottslig verksamhet tar sikte på en viss typ av brottslighet som inte behöver vara närmare preciserad i fråga om omfattning och detaljer. Genom att använda begreppet brottslig verksamhet tydliggörs alltså att det inte ställs krav på någon närmare konkretisering av brottsligheten. I kravet på att den unge involveras i brott eller brottslig verksamhet bör ligga att dennes inblandning avsett en brottslighet som någon annan i huvudsak ligger bakom. Annars kan den unge inte anses ha involverats genom gärningspersonens handlande.

Straffbestämmelsen bör avse unga under 18 år

Enligt regeringens bedömning bör straffbestämmelsen avgränsas till att gälla involverandet av unga personer. Även om också vuxna kan involveras i brott eller brottslig verksamhet är sådana förfaranden inte så tydligt klandervärda att de bör träffas av en särskild kriminalisering. Detta gäller framför allt eftersom förslaget inte innehåller något krav på t.ex. tvång eller otillbörligt användande av en person. Intresset av en skärpt lagstiftning är särskilt stark när det gäller personer under 18 år. Till detta kommer att det i praktiken till stor del är unga under 18 år som involveras i kriminella nätverk och att det är där behovet av åtgärder är som störst. Bestämmelsen bör därför enligt regeringen avgränsas till att avse unga under 18 år.

Ett undantag för fall där involverandet är uppenbart mindre allvarligt

Regeringen anför att en konsekvens av den nu beskrivna regleringen kan bli att även brott som någon som är under 18 år begår tillsammans med en jämnårig, och där gärningen framstår som ett resultat av ett gemensamt initiativ, omfattas av bestämmelsen, vilket inte är syftet. En avgränsning behöver därför göras för att undvika att icke avsedda fall omfattas. Det kan även enligt regeringen tänkas förekomma situationer där någon som alldeles nyss har fyllt 18 år begår brott tillsammans med någon som snart ska fylla 18 år. Med tanke på att straffbestämmelsen är tänkt att få ett brett tillämpningsområde bör ett visst utrymme att undgå ansvar finnas även i sådana fall. Regeringen anser att en ventil för dessa situationer framstår som rimlig och nödvändig.

En gärning bör vara straffbar även vid oaktsamhet i förhållande till den unges ålder

Regeringen föreslår att en gärningsperson inte ska kunna undgå ansvar genom att hänvisa till brist på kännedom om den unges verkliga ålder. En reglering som tillåter att så sker riskerar enligt regeringen att bli ineffektiv, eftersom det många gånger kan antas vara svårt att motbevisa en sådan invändning. Mot bakgrund av det allmänna intresset av att motverka att unga involveras i brottslighet är det motiverat att straffansvar inträder redan vid oaktsamhet i fråga om den unges ålder.

Brottets straffskala

Regeringen föreslår att straffskalan bör sträcka sig från fängelseminimum till fängelse i högst fyra år för att åstadkomma en möjlighet till flexibilitet vid straffvärdebedömningen. Straffvärdet bör bl.a. styras av i vilken grad ett beteende medför att unga dras in i brott eller brottslig verksamhet. Även andra omständigheter, såsom den unges ålder, typ av brott eller brottslig verksamhet och hur pass involverad den unge varit i brottet eller den brottsliga verksamheten, bör tillmätas betydelse.

Försök, förberedelse och stämpling samt underlåtenhet att avslöja eller förhindra brott bör inte kriminaliseras

Regeringen bedömer att försök, förberedelse och stämpling till involverande av en underårig i brottslighet inte bör kriminaliseras. Regeringen konstaterar att såsom brottet är utformat riktar det sig inte mot någon som direkt drabbas i egenskap av målsägande. Straffbestämmelsen är även brett konstruerad med en tidig fullbordanspunkt och omfattar därmed gärningar som har likheter med osjälvständiga brottsformer.

Förhållandet till annan lagstiftning

Regeringen anger att förslaget innebär att den som involverar en person under 18 år i brott eller brottslig verksamhet både kan dömas för detta och samtidigt

bli föremål för straffansvar enligt bestämmelserna om medverkan och osjälvständiga brottsformer i 23 kap. brottsbalken. Regleringen leder i sådana fall till ett sammantaget högre straff.

En skärpt reaktion för vissa narkotikabrott

Det finns ett behov av skärpta straff för försäljning av narkotika

Det finns enligt regeringen ett behov av en strängare straffrättslig reaktion för narkotikabrott som tar sikte på försäljning av narkotika. Enligt regeringen är narkotikahandel vanligt förekommande i och en central del av de kriminella nätverkens aktiviteter, där narkotikaförsäljningen också utgör en betydande inkomstkälla. Förekomsten av narkotika påverkar också den upplevda tryggheten i lokalsamhällen, bl.a. genom den öppna narkotikaförsäljningen som pågår i anslutning till centrum- och bostadsområden i vissa delar av landet. Konflikter som har sin grund i narkotikaförsäljning genererar våldsbrott i den kriminella miljön men kan också utspelas i offentliga miljöer, med risk för att personer som vistas där kommer till skada. Narkotikahandeln i de områden som Polismyndigheten har identifierat som utsatta områden består delvis av unga kunder och försäljare som bor där. Säljare av de mindre partierna är ofta yngre individer som involverats av äldre kriminella, där narkotikaförsäljning är ett sätt att skaffa sig en position i den kriminella miljön och utgör en vanlig inkomspport i en kriminell livsstil. Regeringen konstaterar att arbetet mot narkotika således utgör en viktig del i att bekämpa de kriminella nätverken och deras brottslighet samt stärka tryggheten i samhället.

En särskild straffskala införs för narkotikabrott som rör försäljning

Regeringen föreslår att en särskild straffskala införs för narkotikabrott av normalgraden som innebär att gärningsmannen säljer narkotika eller annars befattar sig med narkotika som är avsedd att säljas, eller bjuder ut narkotika till försäljning, förvarar eller befordrar vederlag för narkotika, förmedlar kontakter mellan säljare och köpare eller utför någon annan sådan åtgärd, om förfarandet är ägnat att främja narkotikahandel. Straffskalan ska vara fängelse i lägst sex månader och högst tre år. Följdändringar görs i narkotikastrafflagen, smugglingslagen och lagen om Tullverkets och Kustbevakningens befogenheter att ingripa mot rattfylleribrott.

De osjälvständiga brottsformerna kriminaliseras när det gäller innehav och annan befattning med narkotika än bruk

Regeringen föreslår att försök, förberedelse och stämpling till narkotikabrott av normalgraden och försök och förberedelse till ringa narkotikabrott kriminaliseras när det gäller innehav och annan befattning med narkotika. Regeringen bedömer samtidigt att försök och förberedelse till narkotikabrott som avser eget bruk även i fortsättningen bör lämnas utanför det kriminaliserade området. Inte heller bör stämpling till ringa brott kriminaliseras.

Häktning

En utvidgad presumtion för häktning

Regeringen föreslår att presumtionen för häktning utvidgas på så sätt att om det för brottet inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse ett år och sex månader ska häktning ske om det inte är uppenbart att skäl till häktning saknas.

Regeringen anger att för att de brottsbekämpande myndigheterna effektivt ska kunna utreda brott i kriminella nätverk finns det ett behov av att i fler fall än vad som nu är möjligt kunna häkta kriminella personer i nära anslutning till att brotten har begåtts. Det kan gälla vid allvarliga brott såsom rån, grov misshandel och grov utpressning. Detta är brott som är vanligt förekommande i kriminella nätverk, men där dagens straffskalor inte innebär att häktningspresumtionen blir tillämplig.

Regeringen anser att ett år och sex månader är en rimlig avvägning i förhållande till både den misstänktes och utredande myndigheters perspektiv. En sådan ändring innebär att presumtionsregeln alltså kommer att kunna tillämpas endast vid allvarlig brottslighet. Med hänsyn till den strängare syn på brott riktade mot någons liv eller hälsa eller trygghet till person som har kommit till uttryck i senare års lagstiftning bedöms en sådan utvidgning av presumtionsregeln enligt regeringen vara acceptabel vid en proportionalitetsbedömning i förhållande till det intrång och men i övrigt som häktningen innebär för den misstänkte. Den föreslagna ändringen av presumtionsregeln kan därmed konstateras vara i överensstämmelse med fri- och rättighetsregleringen i regeringsformen och Europakonventionen. En sänkt gräns för presumtionsregeln till ett år och sex månader leder också till utökade möjligheter att lagföra gärningspersoner för allvarliga brott, såväl i förhållande till brott begångna inom ett kriminellt nätverk som annan sådan allvarlig brottslighet. Häktningspresumtionen är lagreglerad och ordningen väl etablerad i praxis. En utvidgning av häktningspresumtionen till att gälla brott med fängelseminimum på ett år och sex månader kan således inte antas leda till någon tillkommande osäkerhet i tillämpningen.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Regeringen föreslår att lagändringarna ska träda i kraft den 1 juli 2023. Vidare gör regeringen bedömningen att det inte behövs några särskilda övergångsbestämmelser.

Konsekvenser

Regeringens bedömning är att förslagen kommer att leda till kostnadsökningar för staten. De ökade kostnaderna kommer främst att belasta Kriminalvården. Kostnadsökningarna för Kriminalvården beräknas till sammanlagt ca 800 miljoner kronor per år. I den riksdagsbeslutade budgeten för 2022 (se bet.

2022/23:JuU1 s. 27) har medel tillförts för att täcka dessa kostnader. För rättsväsendets övriga myndigheter bedöms kostnaderna inte vara större än att de kan hanteras inom befintliga anslag.

Regeringens bedömning är vidare att förslagen kommer att påverka brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet. Förslagen kommer enligt regeringen även att minska de kriminella nätverkens inflytande och leda till tryggare offentliga miljöer, vilket i sin tur kan väntas gynna både män och kvinnor.

Motionerna

I kommittémotion 2022/23:2333 av Gudrun Nordborg m.fl. (V) yrkande 1 anförs att förslag som innebär nykriminalisering eller straffskärpningar alltid ska vara väl underbyggda och ha analyserats utifrån nödvändighet, effektivitet och proportionalitet. Enligt motionärerna brister regeringens förslag i dessa delar och man anser därför att riksdagen ska avslå propositionen.

Enligt motionärerna finns det dock vissa förslag i propositionen som regeringen, efter vissa ändringar, bör återkomma till riksdagen med.

Inledningsvis bör det införas nya kvalifikationsgrunder som innebär att det vid bedömningen av om brottet allmänfarlig ödeläggelse är grovt särskilt ska beaktas om gärningen inneburit fara för flera människor eller för egendom av särskild betydelse eller annars varit av särskilt farlig eller allvarlig art samt ge brottet benämningen grov allmänfarlig ödeläggelse (yrkande 2).

Vidare föreslås att regeringen bör återkomma med förslag till lagstiftning i syfte att tydliggöra att användandet av skjutvapen och sprängämnen på allmän plats särskilt ska beaktas som en försvarande omständighet enligt straffskärpningsbestämmelsen i 29 kap. 2 § 6 brottsbalken (yrkande 3).

Regeringen bör även återkomma med förslag till lagstiftning i syfte att tydliggöra att utnyttjande av ett numerärt överläge särskilt ska beaktas som en försvarande omständighet enligt straffskärpningsbestämmelsen i 29 kap. 2 § 3 brottsbalken (yrkande 4).

Slutligen föreslås att regeringen bör återkomma med ett förslag till lagstiftning i syfte att utvidga straffbestämmelsen om människoexploatering i 4 kap. 1 b § brottsbalken så att den även omfattar exploatering i brottslig verksamhet (yrkande 5).

Ett flertal motioner från allmänna motionstiden rör frågor som tas upp i propositionen.

I kommittémotion 2022/23:2139 av Ardalan Shekarabi m.fl. (S) yrkande 42 föreslås skärpta straff för brott som ofta begås av gängkriminella. Ett liknande förslag finns i kommittémotion 2022/23:863 av Ulrika Liljeberg m.fl. (C) yrkande 4.

I kommittémotion 2022/23:864 av Ulrika Liljeberg m.fl. (C) yrkande 14 föreslås att möjligheten att skärpa straffet för personrån bör ses över.

I kommittémotion 2022/23:863 av Ulrika Liljeberg m.fl. (C) yrkande 7 föreslås att straffen för narkotikabrott bör skärpas.

I kommittémotion 2022/23:2139 av Ardalan Shekarabi m.fl. (S) yrkande 17 föreslås att det ska vara straffbart att involvera personer under 18 år i brottslig verksamhet. Ett liknande förslag finns i kommittémotion 2022/23:863 av Ulrika Liljeberg m.fl. (C) yrkande 28 och i motion 2022/23:408 av Erik Hellsborn (SD).

I motion 2022/23:781 av Noria Manouchi (M) yrkande 2 föreslås att det bör införas ett nytt anstiftansbrott i fråga om barn.

I kommittémotion 2022/23:2139 av Ardalan Shekarabi m.fl. (S) yrkande 44 föreslås att gränsen för häktespresumtion sänks till ett år och sex månader.

I motion 2022/23:781 av Noria Manouchi (M) yrkande 1 föreslås att lagstiftningen om människohandel ändras så att den unges ålder ensamt ska utgöra grund för nödläge. Motionären menar att en sådan förändring skulle ge möjlighet för svensk domstol att döma kriminella gäng som utnyttjar icke straffmyndiga barn till brott för människohandel.

Tidigare riksdagsbehandling

Utskottet har flera gånger tidigare behandlat frågor om skärpta straff för brott kopplade till kriminella uppgörelser. I samband med att utskottet behandlade motionsyrkanden från den allmänna motionstiden våren 2019 och våren 2021 föreslog utskottet tillkännagivanden till regeringen om att straffen bör skärpas avsevärt för brott kopplade till kriminella uppgörelser (bet. 2018/19:JuU11 s. 100 f. och bet. 2020/21:JuU24 s. 76 f.). Riksdagen följde i båda fallen utskottets förslag (rskr. 2018/19:181 och rskr. 2020/21:344). I samband med att utskottet behandlade motionsyrkanden från den allmänna motionstiden våren 2022 föreslog utskottet ett tillkännagivande till regeringen om skärpta straff för grov organiserad brottslighet (bet. 2021/22:JuU23 s. 65 f.). Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2021/22:245).

Utskottet har även flera gånger behandlat frågan om skärpt straff för den som överlåter narkotika. I samband med att utskottet behandlade motionsyrkanden från den allmänna motionstiden våren 2019, våren 2021 och våren 2022 föreslog utskottet skärpta straff för den som överlåter narkotika (bet. 2018/19:JuU11 s. 107, bet. 2020/21:JuU24 s. 79 och bet. 2021/22:JuU23 s. 70). Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2018/19:181, rskr. 2020/21:344 och rskr. 2021/22:245).

I samband med att utskottet våren 2021 behandlade motionsyrkanden från allmänna motionstiden 2020/21 föreslog utskottet ett tillkännagivande om skärpt straff för den som rekryterar barn och unga in i kriminalitet (bet. 2020/21:JuU24 s. 76 f.). Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2020/21:344).

I samband med att utskottet våren 2022 behandlade motionsyrkanden från allmänna motionstiden 2021/22 föreslog utskottet ett tillkännagivande till regeringen om åtgärder mot ungdomsrån (bet. 2021/22:JuU27 s. 28 f.). Riksdagen följde utskottet förslag (rskr. 2021/22:274).

Regeringens redovisning av tillkännagivandena

I propositionen uppger regeringen att de tillkännagivanden som redovisats ovan, med undantag för tillkännagivandet om ungdomsrån (bet. 2021/22:JuU27 punkt 9, rskr. 2021/22:273), är tillgodosedda genom de förslag som behandlas i propositionen och därmed är slutbehandlade.

Utskottets ställningstagande

Som framgår ovan har utskottet vid flera tillfällen tidigare efterfrågat lagändringar som syftar till att markera allvaret i brott som begås i kriminella nätverk och vid kriminella uppgörelser. Utskottet ser därför positivt på att regeringen nu har överlämnat lagförslag som syftar till detta. Utskottet anser att förslaget är ändamålsenligt utformat. Det stämmer visserligen, som motionärerna anför, att förslagen till generellt utformade straffskärpningar även träffar brott som begås utan koppling till kriminella nätverk. Utskottet delar i dessa delar regeringens uppfattning att förslagen till straffskärpningar framstår som rimliga även när denna typ av brott begås utanför sådana miljöer.

Regeringens beredning av propositionen när det gäller ändringarna av 1 § narkotikastrafflagen har ifrågasatts av bl.a. Lagrådet. Utskottet ser dock inte skäl att vidta ytterligare beredningsåtgärder utan anser att det har ett tillräckligt underlag för att kunna ta ställning till förslaget.

I propositionen föreslås ändringar i 27 kap. 18 § rättegångsbalken och 1 § lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott. Ändringar i dessa bestämmelser föreslås även i proposition 2022/23:73 En särskild straffbestämmelse för deltagande i en terroristorganisation. Utskottet bereder denna proposition i betänkande 2022/23:JuU20. Förslaget ikraftträdande är den 1 juni 2023. Dessa ändringar har beaktats i utskottets förslag i bilaga 3.

Sammanfattningsvis ställer sig utskottet därmed bakom propositionen, med de ändringar som framgår av bilaga 3, och avstyrker motion 2022/23:2333 (V) yrkande 1.

Mot bakgrund av att utskottet ställt sig bakom regeringens förslag saknas det anledning för riksdagen att ta initiativ till några sådana åtgärder som motionärerna efterfrågar i motion 2022/23:2333 (V) yrkandena 2–5. Utskottet avstyrker därmed motionsyrkandena.

Genom de nu föreslagna lagändringarna får motionerna 2022/23:408 (SD), 2022/23:781 yrkandena 1 och 2, 2022/23:863 (C) yrkandena 4, 7 och 28, 2022/23:864 (C) yrkande 14 och 2022/23:2139 (S) yrkandena 17, 42 och 44 anses vara i huvudsak tillgodosedda. Utskottet avstyrker därför motionsyrkandena.

Avslutningsvis har utskottet inte något att invända mot regeringens redovisning av tillkännagivandena.

Reservationer

1. Regeringens lagförslag, punkt 1 (V)

av Gudrun Nordborg (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår regeringens förslag.

Därmed bifaller riksdagen motion

2022/23:2333 av Gudrun Nordborg m.fl. (V) yrkande 1 och avslår proposition 2022/23:53 punkterna 1–7.

Ställningstagande

Trots de senaste årens stora resurstillskott till polisen, höjningar av flera straff och ökad användning av hemliga tvångsmedel har gängrelaterade brott och skjutningar inte minskat. Polisens uppkläring av mord och skjutningar i gängmiljö har samtidigt sjunkit. Det visar att det är andra åtgärder som behövs. Regeringen måste omgående ta ett helhetsgrepp på problematiken med utgångspunkt i forskning och beprövad erfarenhet. För att verkligen minska den grova kriminaliteten och stärka människors trygghet i utsatta områden krävs en gemensam politisk vilja för att minska klassklyftorna i samhället. För att få ned den grova brottsligheten går det inte bara att vara hård mot de kriminella – det gäller att vara smartare än de kriminella. Vissa straff kan behöva höjas, men mycket mer fokus måste riktas mot att förhindra rekryteringen av barn till gängkriminalitet. Det brottsförebyggande arbetet börjar med en väl utbyggd välfärd för alla, även i eftersatta s.k. socialt utsatta områden. Det handlar även om insatser på kort sikt, som att sprida Sluta skjutprojektet till hela landet och att inrätta sociala insatsgrupper i områden som särskilt drabbats av grov kriminalitet. Ytterligare åtgärder är att inrätta en nationell haverikommission mot skjutningarna och en nationell avhopparverksamhet för kriminella. Vidare måste insmugglingen av narkotika och illegala vapen stoppas redan vid landets gränser för att underminera gängens svarta ekonomi.

Förslag som innebär nykriminalisering eller straffskärpningar ska alltid vara väl underbyggda och ha analyserats utifrån nödvändighet, effektivitet och proportionalitet. Jag anser dessvärre att regeringens proposition brister i dessa delar. Straffrättsystemet måste dessutom hänga ihop. Det är inte en framgångsrik metod att höja straffen för olika brott i en rad snabba lagstiftningsärenden. I flera fall har regeringen presenterat förslag till straffskärpningar utan att tidigare höjningar av straffen ens hunnit utvärderas. Straffrättsystemet blir på så vis överskådligt och onödigt komplicerat och risken för

oönskade effekter ökar. Straffrättssystemets främsta syfte kan enligt min mening inte vara att fungera som ett signalsystem för regeringens påstådda handlingskraft mot kriminalitet.

Jag noterar att Justitieombudsmannen i sitt remissvar på utredningen, som föregick regeringens lagrådsremiss och proposition, framförde allvarlig kritik. Även Lagrådet framförde i sitt yttrande flera kritiska synpunkter på regeringens lagförslag. Jag noterar också att regeringen bedömer att kostnadsökningarna för Kriminalvården kan beräknas till sammanlagt ca 800 miljoner kronor per år. Jag anser att det är viktigt i det sammanhanget att beakta att Kriminalvården redan är i kris, vilket bl.a. beror på överbeläggningar.

Jag anser sammanfattningsvis att riksdagen bör avslå regeringens förslag.

2. Regeringens lagförslag, punkt 1 (MP)

av Malte Roos (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen

a. avslår regeringens förslag till

1. lag om ändring i rättegångsbalken i de delar det avser 24 kap. 1 §,
2. lag om ändring i narkotikastrafflagen (1968:64),
3. lag om ändring i lagen (2000:1225) om straff för smuggling,
4. lag om ändring i lagen (2008:322) om Tullverkets och Kustbevakningens

befogenheter att ingripa mot rattfylleribrott,

b. antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i rättegångsbalken i de delar det avser 27 kap. 18 § med den ändringen att paragrafen ska ha den lydelse som utskottet föreslår i bilaga 3,

2. lag om ändring i brottsbalken,

3. lag om ändring i lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott med den ändringen att 1 § ska ha den lydelse som utskottet föreslår i bilaga 3,

4. lag om ändring i terroristbrottslagen (2022:666).

Därmed bifaller riksdagen proposition 2022/23:53 punkterna 2, 5 och 7, bifaller delvis proposition 2022/23:53 punkt 1 och motion 2022/23:2333 av Gudrun Nordborg m.fl. (V) yrkande 1 och avslår proposition 2022/23:53 punkterna 3, 4 och 6.

Ställningstagande

Den organiserade brottsligheten och det dödliga skjutvapenvåldet hör till vår tids största samhällsutmaningar. Det är mycket viktigt att på olika sätt markera allvaret i brott som begås i kriminella nätverk och vid kriminella uppgörelser.

Den straffrättsliga lagstiftningen spelar en central roll i detta. De flesta förslagen i den aktuella propositionen är väl avvägda men det finns två specifika förslag som inte bör genomföras. Det är förslaget om att utvidga presumtionen för häktning och förslaget om att skärpa straffen för vissa narkotikabrott som rör försäljning.

När det gäller regeringens förslag om att utvidga presumtionen för häktning har flera centrala remissinstanser avstyrkt förslaget och bl.a. påpekat att en utvidgad häktningspresumtion kommer att ha en betydligt bredare träffbild än brott i kriminella nätverk. Redan i dag häktas personer som begår allvarliga brott inom ramen för kriminella nätverk i stor utsträckning. Enligt remissinstanserna finns det därför inte ett tydligt behov i förhållande till problem-bilden. Vidare går den föreslagna utvidgningen av häktespresumtionen emot syftet med de nyligen införda reglerna om tidsgränser för häktning och domstolsprövning som föranleddes av den internationella kritik Sverige har fått för långa häktningstider. Utöver remisskritiken, som jag delar, brister regeringens förslag även i bedömningen av om det är proportionerligt i förhållande till intrång i den enskildes fri- och rättigheter.

När det gäller regeringens förslag om att skärpa straffet för vissa narkotika-brott har flera remissinstanser även i denna del ifrågasatt regeringens förslag. Det saknas empiriskt stöd för att strängare straff leder till minskad brottslighet och att straffskärpningar löser det långsiktiga problemet med narkotikabrott. Regeringens förslag innebär bl.a. att en särskild straffskala införs för narkotikabrott som rör försäljning. Minimistraffet höjs från 14 dagars fängelse till sex månaders fängelse. Det rör sig om en mycket kraftig straffhöjning som kan leda till orimliga resultat eftersom det kan röra sig om gärningar av vitt skiftande karaktär. Straffskärpningarna som föreslås kan även ge de kriminella nätverken incitament att anlita allt yngre personer som narkotikaförsäljare.

Enligt förslaget kriminaliseras även beställning av narkotika för eget bruk som försöksbrott, vilket innebär en betydande utvidgning av det straffbara området. Som Folkhälsomyndigheten framför är det oklart hur den nuvarande narkotikastrafflagen påverkar narkotikaanvändningen och det saknas kunskap om de sociala och medicinska skadeverkningarna samt relaterad brottslighet. Det behövs därför kunskap för att kunna ta ställning till nyttan eller riskerna med ytterligare kriminaliseringar relaterade till eget narkotikabruk. Jag anser därför att det i närtid behöver göras en översyn av narkotikastrafflagen. Innan det finns tillräcklig kunskap bör inte den föreslagna utvidgningen av det straffbara området ske.

3. Framtida utformning av skärpta straff för brott i kriminella nätverk, punkt 2 (V)

av Gudrun Nordborg (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion 2022/23:2333 av Gudrun Nordborg m.fl. (V) yrkandena 2–5.

Ställningstagande

Jag anser, som framgår av reservation 1, att riksdagen bör avslå regeringens förslag. När det gäller några av regeringens förslag anser jag dock att de fyller ett behov men att de bör omarbetas för att bättre svara mot kraven på nödvändighet, effektivitet och proportionalitet.

Regeringen föreslår en ny typ av straffskärpningsbestämmelse, vars syfte är att ta sikte på våldsamma uppgörelser bland kriminella. Enligt straffskärpningsbestämmelsen ska det bl.a. beaktas som en synnerligen försvårande omständighet att brottet innefattat användning av bl.a. skjutvapen eller sprängämne. Regeringens förslag är problematiskt på flera sätt. Redan i dag kan nämligen användningen av skjutvapen och sprängämnen beaktas som försvårande omständighet inom ramen för den befintliga straffskärpningsbestämmelsen i 29 kap. 2 § 6 brottsbalken. Jag föreslår därför att regeringens förslag arbetas in i den befintliga bestämmelsen i 29 kap. 2 § 6 brottsbalken.

När det gäller att utvidga straffbestämmelsen om människoexploatering anser jag att den utredning som föregick regeringens lagförslag har ett förslag som är bättre utformat (se SOU 2021:68). Utredningen föreslog, förutom ett motsvarande brott som det regeringen föreslår i 16 kap. brottsbalken, att straffbestämmelsen om människoexploatering utvidgas i 4 kap. 1 b § brottsbalken så att den även omfattar exploatering i brottslig verksamhet. Människoexploateringsbrottet innefattar i dag bl.a. exploatering av en person i tvångsarbete, arbete under uppenbart orimliga villkor eller tiggeri. Jag menar att exploatering i brottslig verksamhet passar väl in i den kontexten. Regeringens bärande skäl till att inte gå på utredningens linje om att även utvidga människoexploateringsbrottet är att den unge i vissa fall skulle bli både målsägande och tilltalad. Enligt min uppfattning kan det inträffa även med den brottskonstruktion som regeringen föreslår. Enligt utredningen kan sådana situationer redan uppstå i samband med människohandel som avser brottslig verksamhet. Också i andra sammanhang kan en person vara både målsägande och tilltalad i samma rättegång. När det gäller en utvidgning av människoexploateringsbrottet får man, enligt utredningen, skilja på den gärning som

exploateringen inneburit och den gärning som den unge begått. Att tillförsäkra att den som exploaterats när han eller hon själv begått brott får sina intressen tillvaratagna, både som målsägande och som misstänkt eller tilltalad, bör inte möta några större praktiska hinder. Dessutom har regeringens förslag ett annat skyddsintresse genom placeringen i 16 kap. brottsbalken (brott mot allmän ordning) i stället för i 4 kap. brottsbalken (brott mot frihet och frid). Jag anser att skyddsintresset primärt är den unges frihet och frid, inte allmän ordning. Jag instämmer också i utredningens bedömning om att även vuxna bör omfattas av bestämmelsen om exploatering i brottslig verksamhet.

När det gäller regeringens förslag i övrigt kan jag se att det finns områden där straffen kan behöva skärpas. Det gäller de nya kvalifikationsgrunder som innebär att det vid bedömningen av om brottet allmänfarlig ödeläggelse är grovt särskilt ska beaktas om gärningen inneburit fara för flera människor eller för egendom av särskild betydelse eller annars varit av särskilt farlig eller allvarlig art samt ge brottet benämningen grov allmänfarlig ödeläggelse. Det finns även ett behov av att tydliggöra att utnyttjande av ett numerärt överläge särskilt ska beaktas som en försvårande omständighet.

Sammanfattningsvis bör regeringen återkomma med förslag som tillgodoser det som jag nu har anfört.

Särskilda yttranden

1. Regeringens lagförslag, punkt 1 (S)

Ardalan Shekarabi (S), Petter Löberg (S), Anna Wallentheim (S), Sanna Backeskog (S) och Lars Isacsson (S) anför:

Kriminaliteten hotar vår samhällsgemenskap. Brottslighet och våld skadar och dödar, splittrar familjer och skapar oro och rädsla. Den organiserade brottsligheten och de kriminella gängen utmanar vårt samhälle och utnyttjar dess varje svaghet. När kriminella gäng sätter skräck i bostadsområden och städer hotar det tryggheten för oss alla. Tilliten mellan människor undergrävs och vi dras isär när vi i stället behöver komma samman för att bygga samhället starkt.

Under de senaste valperioderna har straffen skärpts för ett flertal brott för att markera allvaret i brott som begås i kriminella nätverk och vid kriminella uppgörelser. Arbetet mot kriminella nätverk och den organiserade brottsligheten är avgörande för att öka tryggheten i samhället. Den aktuella propositionen, som initierades av den tidigare regeringen, är ett välkommet steg på vägen, och som framgår ovan stödjer vi regeringens förslag.

Även om vi således ställer oss bakom propositionen vill vi framhålla vikten av att det långsiktigt avsätts tillräckliga resurser för att Kriminalvården ska kunna fullgöra sina uppgifter med anledning av lagförslagen.

Avgörande för att bryta nyrekryteringen är det viktiga brottsförebyggande arbete som personal inom skola, socialtjänst och civilsamhälle utför varje dag. Alla barn ska ha goda förebilder och inte omges av kriminella. För varje krona vi satsar på polisen kommer vi att satsa minst lika mycket på det förebyggande arbetet. Det är en tydlig markering hur viktigt det brottsförebyggande arbetet är.

Vi kommer att noga följa det fortsatta arbetet, både vad gäller straffskärpningar och det förebyggande arbetet, och återkomma med förslag om det finns skäl för det.

2. Regeringens lagförslag, punkt 1 (C)

Ulrika Liljeberg (C) anför:

De tvärpolitiska samtal som hölls under hösten 2019, för att gemensamt hitta lösningar på det växande problemet med gängkriminalitet och organiserad brottslighet, var konstruktiva. Många av de förslag som Centerpartiet har fört fram under lång tid återfinns i det 34-punktsprogram mot gängkriminalitet som föddes ur de tvärpolitiska samtalen. Tyvärr har åtgärderna dröjt så länge att problemen med gängkriminalitet och organiserad brottslighet har tillåtits att växa på ett i det närmaste okontrollerat sätt. I dag bor fler än 600 000 personer i något av de ca 60 utsatta områden som finns runt om i Sverige. Cirka 20 av dessa områden anses som särskilt utsatta.

Den aktuella propositionen är ett välkommet steg på vägen med att bekämpa gängkriminalitet och organiserad brottslighet. Som framgår ovan stöder jag regeringens förslag. Jag kommer att noga följa det fortsatta arbetet, både vad gäller straffskärpningar och det förebyggande arbetet, och återkomma med förslag om det finns skäl för det.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Propositionen

Proposition 2022/23:53 Skärpta straff för brott i kriminella nätverk:

1. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i rättegångsbalken.
2. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i brottsbalken.
3. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i narkotikastrafflagen (1968:64).
4. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (2000:1225) om straff för smuggling.
5. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott.
6. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (2008:322) om Tullverkets och Kustbevakningens befogenheter att ingripa mot rattfylleribrott.
7. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i terroristbrottslagen (2022:666).

Följdmotionen

2022/23:2333 av Gudrun Nordborg m.fl. (V):

1. Riksdagen avslår proposition 2022/23:53.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag till lagstiftning i syfte att införa nya kvalifikationsgrunder som innebär att det vid bedömningen av om brottet allmänfarlig ödeläggelse är grovt särskilt ska beaktas om gärningen inneburit fara för flera människor eller för egendom av särskild betydelse eller annars varit av särskilt farlig eller allvarlig art samt ge brottet benämningen grov allmänfarlig ödeläggelse, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag till lagstiftning i syfte att tydliggöra att användandet av skjutvapen och sprängämnen på allmän plats särskilt ska beaktas som en försvårande omständighet enligt straffskärpningsbestämmelsen i 29 kap. 2 § 6 brottsbalken och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag till lagstiftning i syfte att tydliggöra att utnyttjande av ett numerärt överläge särskilt ska beaktas

som en försvårande omständighet enligt straffskärpningsbestämmelsen i 29 kap. 2 § 3 brottsbalken och tillkännager detta för regeringen.

5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med ett förslag till lagstiftning i syfte att utvidga straffbestämmelsen om människoexploatering i 4 kap. 1 b § brottsbalken så att den även omfattar exploatering i brottslig verksamhet och tillkännager detta för regeringen.

Motioner från allmänna motionstiden 2022/23

2022/23:408 av Erik Hellsborn (SD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förbjuda uppvaktning av barn syftande till att värva dem till kriminalitet och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:781 av Noria Manouchi (M):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om människohandel och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa ett nytt anstiftansbrott i fråga om barn och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:863 av Ulrika Liljeberg m.fl. (C):

4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skärpa straffen avsevärt för brott kopplade till kriminella uppgörelser och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skärpa straffen för vissa narkotikabrott och tillkännager detta för regeringen.
28. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tydliggöra och skärpa det straffrättsliga ansvaret för den som förmår en minderårig att begå brott, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2022/23:864 av Ulrika Liljeberg m.fl. (C):

14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att skärpa straffet för personrån och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:2139 av Ardalan Shekarabi m.fl. (S):

17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det ska vara straffbart att involvera personer under 18 år i brottslig verksamhet och tillkännager detta för regeringen.

42. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om skärpta straff för brott som ofta begås av gängkriminella och tillkännager detta för regeringen.
44. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att sänka gränsen för häktningspresumtion till ett år och sex månader och tillkännager detta för regeringen.

BILAGA 2

Regeringens lagförslag

1 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs att 24 kap. 1 § och 27 kap. 18 § rättegångsbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

24 kap.1 §¹

Den som på sannolika skäl är misstänkt för ett brott, för vilket är föreskrivet fängelse ett år eller *däröver*, får häktas, om det med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållande eller någon annan omständighet finns risk för att han

1. avviker eller på något annat sätt undandrar sig lagföring eller straff,
2. genom att undanröja bevis eller på något annat sätt försvårar sakens utredning eller
3. fortsätter sin brottsliga verksamhet.

Är för brottet inte föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år, skall häktning ske, om det inte är uppenbart, att skäl till häktning saknas.

Häktning får ske endast om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse.

Kan det antas att den misstänkte kommer att dömas endast till böter, får häktning inte ske.

Den som på sannolika skäl är misstänkt för ett brott för vilket *det* är föreskrivet fängelse *i* ett år eller *mer* får häktas, om det med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållande eller någon annan omständighet finns risk för att han *eller hon*

Om *det* för brottet inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år och sex månader, ska häktning ske, om det inte är uppenbart att skäl till häktning saknas.

27 kap.18 §²

Hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation innebär att meddelanden, som i ett elektroniskt kommunikationsnät överförs eller har överförts till eller från ett telefonnummer eller annan adress, i hemlighet avlyssnas eller tas upp genom ett tekniskt hjälpmedel för återgivning av innehållet i meddelandet. Hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation får användas vid en förundersökning om

1. brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år,

¹ Senaste lydelse 1989:650.

² Senaste lydelse 2022:1520.

2. sabotage eller grovt sabotage enligt 13 kap. 4 eller 5 § brottsbalken,
3. mordbrand, grov mordbrand, allmänfarlig ödeläggelse, kapning, sjö- eller luftfartssabotage eller flygplatssabotage enligt 13 kap. 1, 2, 3, 5 a eller 5 b § brottsbalken, om brottet innefattar sabotage enligt 4 § samma kapitel,
3. mordbrand, grov mordbrand, allmänfarlig ödeläggelse, *grov allmänfarlig ödeläggelse*, kapning, sjö- eller luftfartssabotage eller flygplatssabotage enligt 13 kap. 1, 2, 3, 5 a eller 5 b § brottsbalken, om brottet innefattar sabotage enligt 4 § samma kapitel,
4. uppror, väpnat hot mot laglig ordning eller brott mot medborgerlig frihet enligt 18 kap. 1, 3 eller 5 § brottsbalken,
5. högförräderi, krigsanstiftan, spioneri, grovt spioneri, utlandsspioneri, grovt utlandsspioneri, obehörig befattning med hemlig uppgift, grov obehörig befattning med hemlig uppgift eller olovlig underrättelseverksamhet mot Sverige, mot främmande makt eller mot person enligt 19 kap. 1, 2, 5, 6, 6 a, 6 b, 7, 8, 10, 10 a eller 10 b § brottsbalken,
6. företagsspioneri enligt 26 § lagen (2018:558) om företagshemligheter, om det finns anledning att anta att gärningen har begåtts på uppdrag av eller har understötts av en främmande makt eller av någon som har agerat för en främmande makts räkning,
7. terroristbrott, samröre med en terroristorganisation, finansiering av terrorism eller särskilt allvarlig brottslighet, offentlig uppmaning till terrorism eller särskilt allvarlig brottslighet, rekrytering till terrorism eller särskilt allvarlig brottslighet, utbildning för terrorism eller särskilt allvarlig brottslighet eller resa för terrorism eller särskilt allvarlig brottslighet enligt 4, 5, 6, 7, 8, 9 eller 10 § terroristbrottslagen (2022:666),
8. försök, förberedelse eller stämpling till brott som avses i 1–7, om en sådan gärning är belagd med straff, eller
9. annat brott om det med hänsyn till omständigheterna kan antas att brottets straffvärde överstiger fängelse i två år.
- Ett tillstånd till hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation ger också rätt att vidta åtgärder som anges i 19 §.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

2 Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om brottsbalken

dels att 4 kap. 4 och 5 §§, 8 kap. 5 §, 9 kap. 4 §, 13 kap. 3 och 12 §§, 26 kap. 1 § och 29 kap. 2 § ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas tre nya paragrafer, 16 kap. 5 a §, 26 kap. 3 a § och 29 kap. 2 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap.

4 §¹

Den som genom misshandel eller annars med våld eller genom hot om brottslig gärning tvingar någon att göra, tåla eller underlåta något döms för *olaga tvång* till böter eller fängelse i högst två år. Om någon med sådan verkan utövar tvång genom hot att åtala eller ange någon annan för brott eller att lämna menligt meddelande om någon annan, döms också för olaga tvång, om tvånget är otillbörligt.

Om brottet är grovt döms för *grovt olaga tvång* till fängelse i lägst *nio månader* och högst sex år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningen

1. har innefattat våld av allvarligt slag,
2. har innefattat hot som påtagligt har förstärkts med hjälp av vapen, sprängämne eller vapenattrapp eller genom anspelning på ett våldskapital eller som annars har varit av allvarligt slag, eller
3. annars har varit av särskilt hänsynslös eller farlig art.

5 §²

Den som hotar någon annan med brottslig gärning på ett sätt som är ägnat att hos den hotade framkalla allvarlig rädsla för egen eller annans säkerhet till person, egendom, frihet eller frid, döms för *olaga hot* till böter eller fängelse i högst *ett* år.

Om brottet är grovt döms för *grovt olaga hot* till fängelse i lägst *nio månader* och högst fyra år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas

Den som hotar någon annan med brottslig gärning på ett sätt som är ägnat att hos den hotade framkalla allvarlig rädsla för egen eller annans säkerhet till person, egendom, frihet eller frid, döms för *olaga hot* till böter eller fängelse i högst *två* år.

Om brottet är grovt döms för *grovt olaga hot* till fängelse i lägst *ett* och högst fyra år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas

¹ Senaste lydelse 2017:332.

² Senaste lydelse 2018:1745.

1. om hotet påtagligt har förstärkts med hjälp av vapen, sprängämne eller vapenattrapp eller genom anspelning på ett våldskapital eller annars har varit av allvarligt slag, eller
2. om gärningen annars har varit av särskilt hänsynslös eller farlig art.

8 kap.

5 §³

Den som *stjäl medelst våld å person eller medelst hot* som innebär eller för den hotade framstår som trängande fara *eller, sedan han begått stöld och anträffats på bar gärning, sätter sig med sådant våld eller hot till motvärn mot den som vill återtaga det tillgripna, dömes för rån* till fängelse, lägst ett och högst sex år. Detsamma skall gälla om någon med sådant våld eller hot tvingar annan till handling eller underlåtenhet som innebär vinning för gärningsmannen och skada för den tvungne eller någon i vars ställe denne är. Lika med våld anses att försätta någon i vanmakt eller annat sådant tillstånd.

Är förfarande som avses i första stycket med hänsyn till våldet, hotet eller omständigheterna i övrigt av mindre allvarlig art, dömes dock ej för rån utan för annat brott som förfarandet innefattar.

Den som *med våld på person eller med hot* som innebär eller för den hotade framstår som trängande fara,

1. *begår stöld,*

2. *tvingar någon till handling eller underlåtenhet som innebär vinning för gärningsmannen och skada för den tvingade eller någon i vars ställe denne är, eller*

3. *olovligen tar eller tvingar till sig ett betalningsverktyg med avsikt att använda det för att bereda sig själv eller någon annan vinning,*

döms för *rån* till fängelse i lägst ett år och sex månader och högst sex år.

För rån döms också den som, sedan han eller hon begått stöld eller olovligen tagit ett betalningsverktyg och anträffats på bar gärning, sätter sig till motvärn med sådant våld eller hot som avses i första stycket mot den som vill återta det tillgripna.

Lika med våld anses att försätta någon i vanmakt eller annat sådant tillstånd.

Om en gärning som avses i första–tredje styckena med hänsyn till våldet, hotet eller omständigheterna i övrigt är av mindre allvarlig art, döms dock inte för rån utan för annat brott som gärningen innefattar.

³ Senaste lydelse 1975:1395.

9 kap.4 §⁴

Den som genom olaga tvång förmår någon till handling eller underlåtenhet som innebär vinning för gärningsmannen och skada för den tvingade eller någon i vars ställe denne är döms, om inte brottet är att anse som rån eller grovt rån, för utpressning till fängelse i högst två år. Om brottet är ringa, döms för ringa utpressning till böter eller fängelse i högst sex månader.

Om brottet är grovt döms för grovt utpressning till fängelse i lägst ett år och sex månader och högst sex år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningen

1. har innefattat våld av allvarligt slag,
2. har innefattat hot som påtagligt har förstärkts med hjälp av vapen, sprängämne eller vapenattrapp eller genom anspelning på ett våldskapital eller som annars har varit av allvarligt slag, eller
3. annars har varit av särskilt hänsynslös eller farlig art.

Den som genom olaga tvång förmår någon till handling eller underlåtenhet som innebär vinning för gärningsmannen och skada för den tvingade eller någon i vars ställe denne är döms, om inte brottet är att anse som rån eller grovt rån, för utpressning till fängelse i högst tre år. Om brottet är ringa, döms för ringa utpressning till böter eller fängelse i högst sex månader.

Om brottet är grovt döms för grovt utpressning till fängelse i lägst två och högst åtta år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningen

13 kap.3 §⁵

Den som åstadkommer explosion, översvämning, ras, skeppsbrott, flyg- eller tågolycka eller annan sådan ofärd och därigenom framkallar fara för annans liv eller hälsa eller för omfattande förstörelse av annans egendom, döms för allmänfarlig ödeläggelse till fängelse, lägst två och högst åtta år.

Är brottet mindre allvarligt, döms till fängelse, lägst ett och högst tre år.

Är brottet grovt, döms till fängelse på viss tid, lägst sex och högst arton år, eller på livstid.

Den som åstadkommer explosion, översvämning, ras, skeppsbrott, flyg- eller tågolycka eller annan sådan ofärd och därigenom framkallar fara för annans liv eller hälsa eller för omfattande förstörelse av annans egendom, döms för allmänfarlig ödeläggelse till fängelse i lägst två och högst åtta år.

Om brottet är mindre allvarligt, döms till fängelse i lägst ett och högst tre år.

Om brottet är grovt, döms för grovt allmänfarlig ödeläggelse till fängelse på viss tid, lägst sex och högst arton år, eller på livstid. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningen inneburit fara för flera

⁴ Senaste lydelse 2017:443.

⁵ Senaste lydelse 2009:396.

människor eller för egendom av särskild betydelse eller annars varit av särskilt farlig eller allvarlig art.

12 §⁶

För försök, förberedelse eller stämpling till mordbrand, grov mordbrand, allmänfarlig ödeläggelse, sabotage, grovt sabotage, kapning, sjö- eller luftfartssabotage, flygplatssabotage, sabotage mot blåljusverksamhet, grovt sabotage mot blåljusverksamhet *eller* spridande av gift eller smitta eller till förgöring och för underlåtenhet att avslöja eller förhindra sådant brott döms det till ansvar enligt 23 kap.

För försök, förberedelse eller stämpling till mordbrand, grov mordbrand, allmänfarlig ödeläggelse, *grov allmänfarlig ödeläggelse*, sabotage, grovt sabotage, kapning, sjö- eller luftfartssabotage, flygplatssabotage, sabotage mot blåljusverksamhet, grovt sabotage mot blåljusverksamhet, spridande av gift eller smitta eller till förgöring och för underlåtenhet att avslöja eller förhindra sådant brott döms det till ansvar enligt 23 kap.

16 kap.

5 a §

Den som för brott eller brottslig verksamhet anlitar, betalar, instruerar eller överlämnar egendom till någon som inte har fyllt arton år och därigenom, eller på annat liknande sätt, involverar honom eller henne i brottet eller den brottsliga verksamheten, döms för involverande av en underårig i brottslighet till fängelse i högst fyra år. Detta gäller även om den som begår en sådan gärning inte haft uppsåt till men varit oaktam beträffande omständigheten att den andra personen inte fyllt arton år.

Om involverandet med hänsyn till den ringa skillnaden i ålder eller utveckling mellan den som har begått gärningen och den andra personen eller annars är uppenbart mindre allvarligt, ska inte dömas till ansvar.

⁶ Senaste lydelse 2019:1162.

26 kap.**1 §⁷**

Fängelse döms ut på viss tid eller på livstid enligt vad som är föreskrivet för brottet.

Fängelse på viss tid får inte understiga fjorton dagar och inte överstiga tio år. Om fängelse på längre tid än tio år och på livstid är föreskrivet för brottet eller om det följer av 2 eller 3 §, får dock fängelse på viss tid bestämmas till högst arton år. När fängelse i förening med skyddstillsyn döms ut enligt 28 kap. 3 § gäller i fråga om tiden för fängelsestraffet vad som föreskrivs i den paragrafen.

Om fängelse som förvandlingsstraff för böter är särskilt föreskrivet.

Fängelse på viss tid får inte understiga fjorton dagar och inte överstiga tio år. Om fängelse på längre tid än tio år och på livstid är föreskrivet för brottet eller om det följer av 2, 3 eller 3 a §, får dock fängelse på viss tid bestämmas till högst arton år. När fängelse i förening med skyddstillsyn döms ut enligt 28 kap. 3 § gäller i fråga om tiden för fängelsestraffet vad som föreskrivs i den paragrafen.

I fråga om fängelse som förvandlingsstraff för böter finns särskilda föreskrifter.

3 a §

Om någon omständighet som avses i 29 kap. 2 a § beaktas vid bedömningen av straffvärdet, får för brottet dömas till fängelse på viss tid som överstiger det högsta straff som annars kan följa på brottet eller, om det är fråga om flera brott, det högsta straff som med tillämpning av 2 § kan följa på brotten. Straffet får dock inte överstiga arton år. Det får inte heller överstiga det högsta straffet som kan följa på brottet med mer än

1. ett år, om det högsta straffet enligt straffskalan för brottet är kortare än fängelse i fyra år,

2. två år, om det högsta straffet enligt straffskalan för brottet är fängelse i fyra år eller mer men kortare än fängelse i åtta år,

3. fyra år, om det högsta straffet enligt straffskalan för brottet är fängelse i åtta år eller mer.

⁷ Senaste lydelse 2009:396.

29 kap.**2 §⁸**

Som försvårande omständigheter vid bedömningen av straffvärdet ska, vid sidan av vad som gäller för varje särskild brottstyp, särskilt beaktas

Som försvårande omständigheter vid bedömningen av straffvärdet ska *det*, vid sidan av vad som gäller för varje särskild brottstyp, särskilt beaktas

1. om den tilltalade avsett att brottet skulle få allvarligare följder än det faktiskt fått,

2. om den tilltalade visat stor hänsynslöshet,

3. om den tilltalade utnyttjat någon annans skyddslösa ställning eller svårigheter att värja sig,

3. om den tilltalade utnyttjat *ett numerärt överläge eller annars utnyttjat* någon annans skyddslösa ställning eller svårigheter att värja sig,

4. om den tilltalade utnyttjat sin ställning eller i övrigt missbrukat ett särskilt förtroende,

5. om den tilltalade förmått någon annan att medverka till brottet genom tvång, svek eller missbruk av hans eller hennes ungdom, oförstånd eller beroende ställning,

6. om brottet utgjort ett led i en brottslighet som utövats i organiserad form eller systematiskt eller om brottet föregåtts av särskild planering,

7. om ett motiv för brottet varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning, könsöverskridande identitet eller uttryck eller annan liknande omständighet,

8. om brottet varit ägnat att skada tryggheten och tilliten hos ett barn i dess förhållande till en närstående person,

9. om brottet begåtts mot en person på grund av att han eller hon eller någon närstående innehåft ett uppdrag som förtroendevald i stat, kommun, region, Sametinget eller Europaparlamentet, eller

10. om ett motiv för brottet varit att bevara eller återupprätta en persons eller familjs, släkts eller annan liknande grupps heder.

2 a §

Som synnerligen försvårande omständigheter vid bedömningen av straffvärdet ska det, vid sidan av vad som gäller för varje särskild brottstyp, beaktas om brottet inneburit ett allvarligt angrepp på någons liv eller hälsa eller trygghet till person och

1. innefattat användning av skjutvapen eller sprängämne eller annat liknande ämne och begåtts på allmän plats eller en annan plats

⁸ Senaste lydelse 2020:349.

där människor brukar samlas eller har samlats, eller

2. haft bakgrund i eller varit ägnat att framkalla en konflikt mellan grupper av personer i vilken skjutvapen eller sprängämne eller annat liknande ämne används.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

3 Förslag till lag om ändring i narkotikastrafflagen (1968:64)

Härigenom föreskrivs att 1 och 3–5 §§ narkotikastrafflagen (1968:64) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §¹

Den som olovligen

1. överlåter narkotika,
2. framställer narkotika som är avsedd för missbruk,
3. förvärvar narkotika i överlåtelsesyfte,
4. anskaffar, bearbetar, förpackar,

transporterar, förvarar eller tar annan sådan befattning med narkotika som inte är avsedd för eget bruk,

5. *bjuder ut narkotika till försäljning, förvarar eller befordrar vederlag för narkotika, förmedlar kontakter mellan säljare och köpare eller företar någon annan sådan åtgärd, om förfarandet är ägnat att främja narkotikahandel, eller*

6. innehar, brukar eller tar annan befattning med narkotika

döms, *om gärningen sker uppsåtligen, för narkotikabrott till fängelse i högst tre år.*

4. anskaffar, bearbetar, förpackar, transporterar, förvarar eller tar annan sådan befattning med narkotika som inte är avsedd för eget bruk, *eller*

5. innehar, brukar eller tar annan befattning med narkotika

döms för narkotikabrott till fängelse i högst tre år.

Om en gärning som avses i första stycket innebär att gärningsmannen säljer narkotika eller annars befattar sig med narkotika som är avsedd att säljas, döms i stället till fängelse i lägst sex månader och högst tre år.

För narkotikabrott döms även den som olovligen bjuder ut narkotika till försäljning, förvarar eller befordrar vederlag för narkotika, förmedlar kontakter mellan säljare och köpare eller företar någon annan sådan åtgärd, om förfarandet är ägnat att främja narkotikahandel. Straffet är i ett

¹ Senaste lydelse 2000:1228.

sådant fall fängelse i lägst sex månader och högst tre år.

Bestämmelser om straff för olovlig införsel och utförsel av narkotika och olovlig befattning i vissa fall med narkotika finns i lagen (2000:1225) om straff för smuggling.

3 §²

Är brott som avses i 1 § *första stycket* att anse som grovt, döms för grovt narkotikabrott till fängelse i lägst två och högst sju år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om brottet har utgjort ett led i en verksamhet som bedrivits i större omfattning eller yrkesmässigt, avsett en särskilt stor mängd narkotika eller annars varit av särskilt farlig eller hänsynslös art.

Är brott som avses i 1 § att anse som grovt, döms för grovt narkotikabrott till fängelse i lägst två och högst sju år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om brottet har utgjort ett led i en verksamhet som bedrivits i större omfattning eller yrkesmässigt, avsett en särskilt stor mängd narkotika eller annars varit av särskilt farlig eller hänsynslös art.

Är brottet att anse som synnerligen grovt, döms för *synnerligen grovt narkotikabrott* till fängelse i lägst sex och högst tio år. Vid bedömningen av om brottet är synnerligen grovt ska det särskilt beaktas om brottet har utgjort ett led i en verksamhet som utövats i organiserad form i syfte att i stor omfattning bedriva handel med narkotika, avsett en synnerligen stor mängd narkotika eller annars varit av synnerligen farlig eller hänsynslös art.

3 a §³

Den som av grov oaktsamhet begår gärning som avses i 1 § första stycket 1–5 döms för vårdslöshet med narkotika till böter eller fängelse i högst ett år.

I ringa fall skall inte dömas till ansvar.

Den som av grov oaktsamhet begår gärning som avses i 1 § första stycket 1–4, *andra eller tredje stycket* döms för vårdslöshet med narkotika till böter eller fängelse i högst ett år.

Om gärningen är att anse som ringa, utgör den inte brott.

3 b §⁴

Den som *uppsåtligen*

1. överlåter, framställer, förvärvar, anskaffar, bearbetar, förpackar, transporterar eller tar annan liknande befattning med narkotikaprekursorer som är avsedda för olovlig framställning av narkotika, eller

2. förvärvar, innehar eller tar annan befattning med sådana narkotikaprekursorer

döms för *olovlig befattning med narkotikaprekursorer* till fängelse i högst två år.

Den som

² Senaste lydelse 2016:488.

³ Senaste lydelse 2000:1228.

⁴ Senaste lydelse 2006:46.

Om brottet med hänsyn till arten och mängden narkotika som avses framställas samt övriga omständigheter är att anse som ringa, döms till böter eller fängelse i högst sex månader.

Om brottet är att anse som grovt, döms till fängelse i lägst sex månader och högst sex år. Vid bedömningen av om brottet är grovt *skall* det särskilt beaktas om brottet har utgjort ett led i en verksamhet som har bedrivits i större omfattning eller yrkesmässigt, avsett framställning av särskilt stor mängd narkotika eller annars varit av särskilt farlig eller hänsynslös art.

Om brottet är att anse som grovt, döms till fängelse i lägst sex månader och högst sex år. Vid bedömningen av om brottet är grovt *ska* det särskilt beaktas om brottet har utgjort ett led i en verksamhet som har bedrivits i större omfattning eller yrkesmässigt, avsett framställning av särskilt stor mängd narkotika eller annars varit av särskilt farlig eller hänsynslös art.

4 §⁵

För försök eller förberedelse till narkotikabrott, ringa narkotikabrott, grovt narkotikabrott eller synnerligen grovt narkotikabrott liksom för stämpling till narkotikabrott, grovt narkotikabrott eller synnerligen grovt narkotikabrott döms det, om gärningen avser *annan befattning än som avses i 1 § första stycket 6*, till ansvar enligt 23 kap. brottsbalken.

För försök eller förberedelse till narkotikabrott, ringa narkotikabrott, grovt narkotikabrott eller synnerligen grovt narkotikabrott liksom för stämpling till narkotikabrott, grovt narkotikabrott eller synnerligen grovt narkotikabrott döms det, om gärningen avser *annat än bruk av narkotika*, till ansvar enligt 23 kap. brottsbalken.

För försök till olovlig befattning med narkotikaprekursorer döms det, om gärningen avser *annan befattning än som avses i 3 b § första stycket 2*, till ansvar enligt 23 kap. brottsbalken.

5 §⁶

Har flera medverkat till brott som avses i 1–4 §§ och innefattar gärningen inte endast befattning enligt 1 § första stycket 6 eller 3 b § första stycket 2, gäller bestämmelserna i 23 kap. brottsbalken.

Har flera medverkat till brott som avses i 1–4 §§ och innefattar gärningen inte endast befattning enligt 1 § första stycket 5 eller 3 b § första stycket 2, gäller bestämmelserna i 23 kap. brottsbalken.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

⁵ Senaste lydelse 2016:488.

⁶ Senaste lydelse 2006:46.

4 Förslag till lag om ändring i lagen (2000:1225) om straff för smuggling

Härigenom föreskrivs att 35 § lagen (2000:1225) om straff för smuggling ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

35 §¹

De brott som de kompletterande befogenheterna i 34 § gäller är

1. innehav eller bruk av narkotika enligt 1 § första stycket 6 eller 2 § narkotikastrafflagen (1968:64),
1. innehav eller bruk av narkotika enligt 1 § första stycket 5 eller 2 § narkotikastrafflagen (1968:64),
2. dopningsbrott enligt 3 § och 2 § 6 lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel, och
3. innehav av hälsofarliga varor enligt 4 § och 3 § första stycket 7 lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

¹ Senaste lydelse 2020:835.

5 Förslag till lag om ändring i lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §¹

Tillstånd till hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation enligt 27 kap. 18 § första stycket rättegångsbalken, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation enligt 27 kap. 19 § första och andra styckena rättegångsbalken eller hemlig kameraövervakning enligt 27 kap. 20 a § första stycket rättegångsbalken får meddelas om det med hänsyn till omständigheterna finns en påtaglig risk för att en person kommer att utöva brottslig verksamhet som innefattar

1. sabotage eller grovt sabotage enligt 13 kap. 4 eller 5 § brottsbalken,
2. mordbrand, grovt mordbrand, allmänfarlig ödeläggelse, kapning, sjö- eller luftfartssabotage eller flygplatssabotage enligt 13 kap. 1, 2, 3, 5 a eller 5 b § brottsbalken, om brottet innefattar sabotage enligt 4 § samma kapitel,
3. uppror, väpnat hot mot laglig ordning eller brott mot medborgerlig frihet enligt 18 kap. 1, 3 eller 5 § brottsbalken,
4. högförräderi, krigsanstiftan, spioneri, grovt spioneri, utlandsspioneri, grovt utlandsspioneri, grovt obehörig befattning med hemlig uppgift eller grovt olovlig underrättelseverksamhet mot Sverige, mot främmande makt eller mot person enligt 19 kap. 1, 2, 5, 6, 6 a, 6 b eller 8 § eller 10 § andra stycket, 10 a § andra stycket eller 10 b § andra stycket brottsbalken,
5. företagsspioneri enligt 26 § lagen (2018:558) om företagshemligheter, om det finns anledning att anta att den brottsliga verksamheten kommer att utövas på uppdrag av eller understödjas av en främmande makt eller av någon som kommer att agera för en främmande makts räkning,
6. terroristbrott, samröre med en terroristorganisation, grovt brott, finansiering av terrorism eller särskilt allvarlig brottslighet, grovt brott, offentlig uppmaning till terrorism eller särskilt allvarlig brottslighet, grovt brott, rekrytering till terrorism eller särskilt allvarlig brottslighet, grovt brott, eller utbildning för terrorism eller särskilt allvarlig brottslighet, grovt brott, enligt 4 §, 5 § tredje stycket, 6 § tredje stycket, 7 § tredje stycket, 8 § tredje stycket eller 9 § tredje stycket terroristbrottslagen (2022:666), eller
7. mord, dråp, grovt misshandel, synnerligen grovt misshandel, människorov eller olaga frihetsberövande enligt 3 kap. 1, 2 eller 6 § eller 4 kap. 1 § eller 2 § första stycket brottsbalken i avsikt att påverka

¹ Senaste lydelse 2022:1521.

offentliga organ eller den som yrkesmässigt bedriver nyhetsförmedling eller annan journalistik att vidta eller avstå från att vidta en åtgärd eller att hämnas en åtgärd.

Tillstånd enligt första stycket får också meddelas om det finns en påtaglig risk för att det inom en organisation eller grupp kommer att utövas brottslig verksamhet som avses i första stycket och det kan befaras att en person som tillhör eller verkar för organisationen eller gruppen medvetet kommer att främja denna verksamhet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

6 Förslag till lag om ändring i lagen (2008:322) om Tullverkets och Kustbevakningens befogenheter att ingripa mot rattfylleribrott

Härigenom föreskrivs att 3 a § lagen (2008:322) om Tullverkets och Kustbevakningens befogenheter att ingripa mot rattfylleribrott ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 a §¹

Bestämmelserna om förundersökning i 3 § ska även tillämpas om det i samband med att Tullverket vidtar åtgärder mot ett brott som avses i 1 § finns anledning att anta att något av följande brott har begåtts:

1. innehav eller bruk av narkotika enligt 1 § första stycket 6 eller 2 § narkotikastrafflagen (1968:64),

2. dopningsbrott enligt 3 § och 2 § 6 lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel, eller

3. innehav av hälsofarliga varor enligt 4 § och 3 § första stycket 7 lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor.

Utan att det inskränker åklagares åtalsrätt får särskilt förordnade befattningshavare vid Tullverket

1. föra talan i mål om brott enligt första stycket, om det är uppenbart att brottets straffvärde svarar mot böter och att brottet inte föranleder någon annan påföljd, och

2. fatta beslut enligt 3 § fjärde stycket lagen (1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande m.m.

Bestämmelserna i 4–8 §§ gäller även i fråga om Tullverket och tjänstemän vid Tullverket om det finns anledning att anta att ett brott som anges i denna paragraf har begåtts och misstanken har uppkommit i samband med att Tullverket vidtar åtgärder mot ett brott som avses i 1 §.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

¹ Senaste lydelse 2021:763.

7 Förslag till lag om ändring i terroristbrottslagen (2022:666)

Härigenom föreskrivs att 2 § terroristbrottslagen (2022:666) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §

Med särskilt allvarlig brottslighet avses i denna lag

1. mord, dråp, misshandel, grov misshandel, synnerligen grov misshandel, människorov, olaga frihetsberövande, grov skadegörelse, mordbrand och grov mordbrand, om gärningen utförs mot någon sådan internationellt skyddad person som avses i konventionen den 14 december 1973 om förebyggande och bestraffning av brott mot diplomater och andra internationellt skyddade personer,

2. människorov och olaga frihetsberövande, om avsikten med gärningen är att tvinga någon att vidta eller avstå från att vidta en åtgärd,

3. mordbrand, grov mordbrand, *allmänfarlig ödeläggelse, grovt brott*, och spridande av gift eller smitta, grovt brott, om brottet riktas mot en allmän plats, en offentlig anläggning, ett allmänt transportsystem eller en infrastruktur3. mordbrand, grov mordbrand, *grov allmänfarlig ödeläggelse* och spridande av gift eller smitta, grovt brott, om brottet riktas mot en allmän plats, en offentlig anläggning, ett allmänt transportsystem eller en infrastrukturanläggning,

4. grovt sabotage, kapning, sjö- eller luftfartssabotage och flygplats-sabotage,

5. följande brott, i sådana fall som avses i artikel 7 i konventionen den 3 mars 1980 om fysiskt skydd av kärnämne och artikel 2 i den internationella konventionen den 13 april 2005 för bekämpande av nukleär terrorism:

a) *allmänfarlig ödeläggelse, grovt brott*, och spridande av gift eller smitta, grovt brott, a) *grov allmänfarlig ödeläggelse* och spridande av gift eller smitta, grovt brott,

b) uppsåtligt brott enligt 25 § första stycket 1 och 2 lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet samt motsvarande grova brott enligt 25 a § samma lag, och

c) uppsåtligt brott enligt 9 kap. 2 § 1 strålskyddslagen (2018:396) som avser tillståndsplikt enligt 6 kap. 1 § samma lag avseende sådan verksamhet som avses i 1 kap. 7 § 1 och 2 samma lag, samt

6. uppsåtligt brott enligt någon annan lag än denna som begås med en sådan avsikt som avses i 4 §.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

BILAGA 3

Utskottets lagförslag

Ändring i regeringens förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

*Lydelse enligt prop. 2022/23:73**Utskottets förslag***27 kap.**

18 §

Hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation innebär att meddelanden, som i ett elektroniskt kommunikationsnät överförs eller har överförts till eller från ett telefonnummer eller annan adress, i hemlighet avlyssnas eller tas upp genom ett tekniskt hjälpmedel för återgivning av innehållet i meddelandet.

Hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation får användas vid en förundersökning om

1. brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år,
2. sabotage eller grovt sabotage enligt 13 kap. 4 eller 5 § brottsbalken,
3. mordbrand, grov mordbrand, allmänfarlig ödeläggelse, kapning, sjö- eller luftfartssabotage eller flygplatssabotage enligt 13 kap. 1, 2, 3, 5 a eller 5 b § brottsbalken, om brottet innefattar sabotage enligt 4 § samma kapitel,
3. mordbrand, grov mordbrand, allmänfarlig ödeläggelse, grov allmänfarlig ödeläggelse, kapning, sjö- eller luftfartssabotage eller flygplatssabotage enligt 13 kap. 1, 2, 3, 5 a eller 5 b § brottsbalken, om brottet innefattar sabotage enligt 4 § samma kapitel,
4. uppror, väpnat hot mot laglig ordning eller brott mot medborgerlig frihet enligt 18 kap. 1, 3 eller 5 § brottsbalken,
5. högförräderi, krigsanstiftan, spioneri, grovt spioneri, utlandsspioneri, grovt utlandsspioneri, obehörig befattning med hemlig uppgift, grov obehörig befattning med hemlig uppgift eller olovlig underrättelseverksamhet mot Sverige, mot främmande makt eller mot person enligt 19 kap. 1, 2, 5, 6, 6 a, 6 b, 7, 8, 10, 10 a eller 10 b § brottsbalken,
6. företagsspioneri enligt 26 § lagen (2018:558) om företagshemligheter, om det finns anledning att anta att gärningen har begåtts på uppdrag av eller har understötts av en främmande makt eller av någon som har agerat för en främmande makts räkning,
7. terroristbrott, deltagande i en terroristorganisation, samröre med en terroristorganisation, finansiering av terrorism eller särskilt allvarlig brottslighet, offentlig uppmaning till terrorism eller särskilt allvarlig brottslighet, rekrytering till terrorism eller särskilt allvarlig brottslighet, utbildning för terrorism eller särskilt allvarlig brottslighet eller resa för

terrorism eller särskilt allvarlig brottslighet enligt 4, 4 a, 5, 6, 7, 8, 9 eller 10 § terroristbrottslagen (2022:666),

8. försök, förberedelse eller stämpling till brott som avses i 1–7, om en sådan gärning är belagd med straff, eller

9. annat brott om det med hänsyn till omständigheterna kan antas att brottets straffvärde överstiger fängelse i två år.

Ett tillstånd till hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation ger också rätt att vidta åtgärder som anges i 19 §.

Ändring i regeringens förslag till lag om ändring i lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott

Lydelse enligt prop. 2022/23:73

Utskottets förslag

1 §

Tillstånd till hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation enligt 27 kap. 18 § första stycket rättegångsbalken, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation enligt 27 kap. 19 § första och andra styckena rättegångsbalken eller hemlig kameraövervakning enligt 27 kap. 20 a § första stycket rättegångsbalken får meddelas om det med hänsyn till omständigheterna finns en påtaglig risk för att en person kommer att utöva brottslig verksamhet som innefattar

1. sabotage eller grovt sabotage enligt 13 kap. 4 eller 5 § brottsbalken,
2. mordbrand, grov mordbrand, allmänfarlig ödeläggelse, kapning, sjö- eller luftfartssabotage eller flygplatssabotage enligt 13 kap. 1, 2, 3, 5 a eller 5 b § brottsbalken, om brottet innefattar sabotage enligt 4 § samma kapitel,
2. mordbrand, grov mordbrand, allmänfarlig ödeläggelse, *grov allmänfarlig ödeläggelse*, kapning, sjö- eller luftfartssabotage eller flygplatssabotage enligt 13 kap. 1, 2, 3, 5 a eller 5 b § brottsbalken, om brottet innefattar sabotage enligt 4 § samma kapitel,
3. uppror, väpnat hot mot laglig ordning eller brott mot medborgerlig frihet enligt 18 kap. 1, 3 eller 5 § brottsbalken,
4. högförräderi, krigsanstiftan, spioneri, grovt spioneri, utlandsspioneri, grovt utlandsspioneri, grov obehörig befattning med hemlig uppgift eller grov olovlig underrättelseverksamhet mot Sverige, mot främmande makt eller mot person enligt 19 kap. 1, 2, 5, 6, 6 a, 6 b eller 8 § eller 10 § andra stycket, 10 a § andra stycket eller 10 b § andra stycket brottsbalken,
5. företagsspioneri enligt 26 § lagen (2018:558) om företagshemligheter, om det finns anledning att anta att den brottsliga verksamheten kommer att utövas på uppdrag av eller understödjas av en främmande makt eller av någon som kommer att agera för en främmande makts räkning,
6. terroristbrott, deltagande i en terroristorganisation, grovt brott, samräde med en terroristorganisation, grovt brott, finansiering av terrorism eller särskilt allvarlig brottslighet, grovt brott, offentlig uppmaning till terrorism eller särskilt allvarlig brottslighet, grovt brott, rekrytering till terrorism eller särskilt allvarlig brottslighet, grovt brott, eller utbildning för terrorism eller särskilt allvarlig brottslighet, grovt brott, enligt 4 §, 4 a § tredje stycket, 5 § tredje stycket, 6 § tredje stycket, 7 § tredje stycket, 8 § tredje stycket eller 9 § tredje stycket terroristbrottslagen (2022:666), eller

7. mord, dråp, grov misshandel, synnerligen grov misshandel, människorov eller olaga frihetsberövande enligt 3 kap. 1, 2 eller 6 § eller 4 kap. 1 § eller 2 § första stycket brottsbalken i avsikt att påverka offentliga organ eller den som yrkesmässigt bedriver nyhetsförmedling eller annan journalistik att vidta eller avstå från att vidta en åtgärd eller att hämnas en åtgärd.

Tillstånd enligt första stycket får också meddelas om det finns en påtaglig risk för att det inom en organisation eller grupp kommer att utövas brottslig verksamhet som avses i första stycket och det kan befaras att en person som tillhör eller verkar för organisationen eller gruppen medvetet kommer att främja denna verksamhet.